

Fiii satului

- Studiu privind atitudinile și practicile membrilor comunității cu privire la rolul fiilor satului în procesul de dezvoltare locală -

Allavida

55 Bondway, London, SW8 1SJ, tel: +44 (0)20 7735 8006,

www.allavida.org, jonathane@allavida.org

Operations Research România

Str. Transilvaniei 24, Sector 1, București, tel: 021/3118099,

www.operationsresearch.ro, emil@operationsresearch.ro

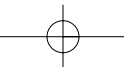

FUNDAȚIA PACT

Str. Brașov 28, Bl 719, Sc B, Ap 61, Sector 6, București

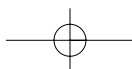
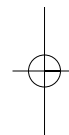
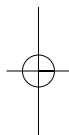
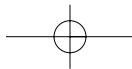
hyperlink "<http://www.fundatiapact.ro>" www.fundatiapact.ro

roxana@fundatiapact.ro

Cuprins

I. INTRODUCERE:.....	5
a. Obiectivele cercetării	5
b. Tipul cercetării și metodologie	5
I. „FIII SATULUI”: DEFINIȚII ȘI IMAGINI ASIOCIATE	8
a. Ce sunt „fiii satului”?	8
b. Fiii satului versus întreprinzători particulari sau diaspora	12
II. “FIII SATULUI”: UN CADRU EMPIRIC.....	15
a. Perspectiva „generației de aur”	15
b. „Fiii satului” ca „tradiție”	19
c. „Fiii satului” ca „datorie patriotică”	20
d. “Fiii satului” ca “imitație”	20
e. Catalizatorii “Fiii satului”: retrocedarea pământului și apropierea de orașe. ...	21
III. ASISTENȚA „FIILOR SATULUI”: UN NOU TIP DE AJUTOR?.....	22
a. Contextul donării	22
b. Inițierea asistenței	23
c. Suportul autorităților locale	23
d. Relații informale	24
e. Existența unui ONG.....	24
f. Respingerea de către elitele locale.....	25
g. Motivația de a da	27
h. Domeniul donațiilor.....	28
IV. ÎNTÂLNIRILE “FII SATULUI”: Așteptări și experiențe	32
a. Resurse locale	32
b. Diaspora.....	33
c. Economia locală.....	34
d. Întâlnirile “Fiii satului”	35
V. CONCLUZII	43

I. INTRODUCERE

În societatea noastră, fenomenul „fiii satului” a fost de mult timp general acceptat. Ziarele acoperă în mare măsură întâlnirile „fiilor satului”, iar „originile” fenomenului sunt deseori descrise drept „tradiție/sentimente patriotice”. Totuși nu există încercări de cercetare a fenomenului și a impactului acestuia asupra întregii comunități.

Se poate argumenta că dovada empirică face inutilă încercarea de a desfășura o cercetare extinsă. Cu toate acestea numai o cercetare sistematică va dezvălui impactul acestor întâlniri (i.e. întâlnirile „fiilor satului”), felul în care se obține impactul, cât de mare este acesta, modul și măsura în care impactul este transmis în cadrul comunităților. Este „fiii satului” un fenomen „elitist”? Este participativ? Duce la strategii pe termen lung pentru dezvoltarea comunitară? Astfel de întrebări ar trebui să ne permită, prin descoperirea originilor acestui fenomen și a caracteristicilor “intervențiilor de succes ale diasporei”, să învățăm, să aplicăm și să împărtășim bunele practici.

a. Obiectivele cercetării

Obiectivul general al acestei cercetări a fost de a explora modurile în care modelul fiii satului poate fi folosit ca vehicul eficient pentru dezvoltarea locală. Scopul principal al studiului a fost de a desfășura studii de caz intensive pe un eșantion suficient de mare de comunități selectate intenționat, care sunt familiare cu fenomenul, pentru a reflecta o gamă variată de întâlniri/intervenții ale „fiilor satului”, caracteristicile acestora și contextele în care au avut loc astfel de întâlniri/intervenții. După ce s-au adunat date despre modelul fiii satului, a fost efectuată o analiză transversală a tuturor celor 9 studii de caz.

Obiectivele imediate au fost:

- 1) desfășurarea unui exercițiu de cartografiere pentru a evalua existența și răspândirea fenomenului “fiii satului” în România
- 2) înțelegerea legăturilor pe care le are diaspora cu comunitățile natale și a modului în care membrii comunității își investesc încrederea în procese precum “fiii satului”
- 3) identificarea mecanismelor suplimentare pe care le folosesc oamenii pentru a menține astfel de legături
- 4) înțelegerea motivului pentru care oamenii investesc în fiii satului drept vehicul pentru menținerea legăturilor
- 5) găsirea unor potențiali investitori din diasporă și a metodelor existente pentru investiții
- 6) descrierea legăturilor pe care “fiii satului” le au cu alte comunități

b. Tipul cercetării și metodologie

Analiză Calitativă in Comunități

Studiul a aplicat o varietate de metode de cercetare calitativă pentru a aduna date de la membrii comunității și de la “fiii satului” cu privire la percepțiile și înțelegerea acestora a

întâlnirilor “fiii satului”, inclusiv informații despre descrierea pe care ei o fac comunității, modul în care înțeleg fenomenul fiii satului și semnificația intervențiilor fiilor satului. Abordarea calitativă permite creativitate, învățare și împărtășirea informațiilor între cercetători și participanți. O astfel de flexibilitate la adunarea datelor este utilă în explorarea contextelor comportamentale socio-culturale și economice.

Locul de desfășurare a studiului

Studiul de cercetare s-a desfășurat în nouă județe din România: Brăila, Sibiu, Cluj, Iași, Vaslui, Harghita, Ialomița, Gorj și Timiș. Se așteaptă ca studiul să aibă un efect programatic direct, contribuind în mod direct la inițiativele de implicare în comunitate ale Fundației PACT și Allavida. Aceste județe au fost selectate intenționat pentru a reprezenta diversitatea din punct de vedere al dezvoltării economice și sociale, particularitățile culturale și existența întâlnirilor fiilor satului.

Colectarea de date în comunități

Colectarea datelor s-a făcut prin utilizarea unei combinații de tehnici calitative care încurajează participarea subiecților cercetării. Acestea au inclus observația participativă, cartografiere, discuții în grup, relatări, istorii, metoda autobiografică. Aceste tehnici sunt descrise mai jos.

Interviu de grup în satul Stanciova, jud. Timiș

Observația participativă

Observația participativă constă în plimbarea sistematică prin comunitate împreună cu participanții la studiu, observând și adunând informații despre asistența fiilor satului,

inclusiv muzee, biserici, cămine culturale, școli. S-au realizat o serie de interviuri aleatorii cu principalii participanți la studiu, drept urmărire a unor observații înregistrate în cadrul plimbării intersectate. De asemenea au avut loc conversații ocazionale cu membrii comunității în cadrul acestor plimbări pentru a stabili raporturi și pentru a fi acceptați de către aceștia. Plimbarea a fost ghidată de membri ai comunității, ei înșiși fii ai satului. În două comunități, participanții la studiu au fost lucrători din domeniul dezvoltării comunitare. Datele adunate în această etapă au ajutat echipa de cercetare în a determina modul în care să documenteze perspectivele comunității respective.

Cartografierea

La sfârșitul fiecărei plimbări intersectate, un grup tip al membrilor comunității a elaborat o hartă socială care descrie structurile gospodăriilor, disponibilitatea și locația facilităților. Aceste informații au ajutat echipa de studiu să înțeleagă participanții, locația, dimensiunea, limitele și markerii sociali ai teritoriului; a lărgit imaginea acestora cu privire la comunitate.

Interviurile in profunzime

Interviurile in profunzime (IDI) a fost principala metodă folosită pentru a aduna informații din comunități. Acesta furnizează răspunsuri la întrebările care fac obiectul cercetării prin interviuri nestructurate cu indivizi sau grupuri de persoane. IDI facilitează colectarea de date atent selectate într-un interval de timp foarte scurt și pune la dispoziție multe experiențe și opinii ale comunității. Interviurile în grup antrenează participanții în comparații active ale opiniilor și experiențelor lor, cu asistență din partea fiilor satului. În afară de notițe, toate discuțiile au fost înregistrate pe benzi electronice. Studiul a inclus 54 de interviuri individuale sau în grup. Datele au fost transcrise, traduse și codificate. Atât codificarea cât și analiza au fost efectuate prin utilizarea ETHOGRAPH, un program de calculator care furnizează o analiză calitativă a datelor.

Relatări și istorii

Utilizând această tehnică, participanții individuali au povestit experiențe relevante cum ar fi participarea la o întâlnire a fiilor satului, organizarea unei astfel de întâlniri etc.

Participanții

Participanții de la discuțiile cu grupul țintă au fost selectați cu ajutorul facilitatorilor comunitari, inclusiv directorii școlilor locale, tineri lideri, reprezentanți aleși, membri ONG și fii ai satului. În total, studiul a inclus 60 persoane.

I. „FIII SATULUI”: DEFINIȚII SI IMAGINI ASOCIATE

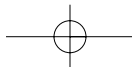
Ce sunt „fiii satului”? Un prim obiectiv al studiului a fost descrierea modului în care localnicii înțeleg „fiii satului” și imaginile asociate acestora. Se poate argumenta că un astfel de concept intuitiv nu are nevoie de definiție lexicală, descriptivă, deoarece termenii utilizați sunt destul de sugestivi: oameni care s-au născut în același sat. Cu toate acestea numai studiul va dezvălui multiplele dimensiuni ale *fiilor satului*. Dacă toate persoanele care s-au născut în sat ar fi *fii ai satului* (conform „definiției intuitive”), care este motivul pentru care numai câțiva dintre ei sunt astfel considerați de către membrii comunității? Explorarea definiției fiilor satului este un obiectiv al primului capitol.

O analiză aprofundată a fiilor satului este necesară și pentru specialiști. În primul rând înțelegerea locală a “fiilor satului” este importantă deoarece acest studiu calitativ explorează ipoteza că „fiii satului” poate furniza o formă de resursă locală căreia nu i s-a acordat nici o încredere și care poate fi folosită la dezvoltarea locală. În al doilea rând, o definiție operațională pentru identificarea fiilor satului este necesară și din motive programatice — dacă dorim să urmărim aceste persoane, trebuie să avem un mecanism pentru a le putea identifica. În final, **imagistica** din spatele acestui concept este de cea mai mare importanță pentru înțelegerea motivelor pentru care oamenii investesc în acest mecanism. Existența unei opinii deja formate despre fiii satului și conștientizarea acestui fenomen ar putea fi de asemenea un indicator privind cartografierea existenței și răspândirii fiilor satului în România.

a. Ce sunt „fiii satului”?

Pentru a testa pre-existența unei opinii/atitudei cu privire la *fiii satului*, fiecare participant la studiu a fost întrebare dacă este familiar cu această idee. Deși membrii comunităților studiate s-au dovedit a fi pe deplin conștienți de acest concept, au interpretat în mod diferit *fiii satului*. Cel mai adesea, ei consideră în general că *fiii satului* sunt toți oamenii care s-au născut în cadrul comunității lor. „Un fiu al satului este o persoană care s-a născut acolo. Nu contează dacă a plecat sau nu din sat” (I14), susține un participant. Fiii satului sunt „*fiii noștri, ai satului, născuți aici*” (I31). Ideea că cineva care s-a născut într-un anumit sat are o **legătură** permanentă cu pământul său natal a fost subliniată de câteva ori în timpul interviurilor. Participanții ilustrează această idee — legătura organică cu pământul natal — în mod diferit. Următoarele citate ar putea explica mai exact de ce această legătură este considerată de participanți ca fiind foarte importantă:

„a fi fiu al satului înseamnă să te fi născut din rădăcinile noastre, să ai rădăcinile aici. El este un fiu autentic al satului, nu cineva care a venit de departe [să locuiască aici]. ...cei care au venit [în comunitatea noastră] de 2 sau 3 ani din satele vecine și sunt întrebați „de unde ești?” zic că sunt de aici. Nu este adevărat! Un fiu trebuie să fie născut din rădăcini

și nu numai bunicul său, ci și stră-străbunicul său. Atunci este un fiu al satului. Nu, „Am venit aici acum 3 ani” ...De unde ești? “

„un fiu al satului este persoana care, indiferent ce va face și indiferent unde va merge, se întoarce în locul unde s-a născut. Acesta este un fiu al satului. Când te întorci acasă, este ca și cum te-ai naște din nou ...”

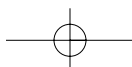
„...atunci când am început, am pornit de la idea că toți cei care am inițiat acest lucru [contribuția pentru sat] ...avem prin naștere, prin trecerea pe aceste meleaguri sau prin căsătorie, suntem legați de aceste meleaguri, cu toții avem ceva de care suntem legați...”

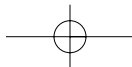
Un alt participant ilustrează „legătura” necesară pentru a fi un fiu al satului, folosind o definiție mai puțin „radicală”: „Toate persoanele care au ceva în comun cu satul nostru, acestea sunt fiii satului” (I41). S-a observat că această **definiție largă** este folosită de participanți în două contexte: ori folosesc acest termen la înființarea unui ONG formal (iar misiunea ONG-ului include de obicei această definiție), ori în comunitățile în care contactul dintre membrii comunității și diaspora internă și externă a fost slab — nu au avut experiență cu întâlnirile fiilor satului și/sau intervenția fiilor satului este sporadică sau izolată. Citatul de mai jos arată modul în care un membru ONG din județul Iași definește fiii satului, utilizând o definiție mai puțin radicală:

“aceștia sunt născuți în sat și lucrează în sat, în Iași sau într-un alt loc, dar sunt în legătură directă cu satul și de aceea îi numim fiii satului, iar în statut indicăm cine poate fi un fiu al satului, ce înțelegem prin noțiunea de fii ai satului — toate persoanele care s-au născut în satul Uricani, care au relații cordiale [cu cineva născut aici]”

Câțiva participanți la studiu — în general cei care au putut să descrie experiențe sau întâlniri ale fiilor satului la care au participat — au folosit o **definiție mai elaborată** a fiilor satului. Pe lângă legătura organică pe care o au cu pământul natal — fiii satului autentici mai au și alte caracteristici. Astfel, un fiu al satului ar trebui să aibă vizibilitate socială, “sunt oameni cu prestigiu, personalități bine cunoscute”, “oameni educați, cu prestigiu” (I12). Ei sunt de asemenea “bine cunoscuți în sat” (I13). Termeni precum “lider” și “persoane respectabile” sau “persoană admirată în comunitate” au fost și ei utilizați pentru a descrie fiii satului, indicând faptul că există o diferență între cineva care s-a născut în sat și un autentic fiu al satului: “fiii satului sunt un fel de lider. Ei sunt aproape de sat și ajută satul” (I15). Impresia cercetătorului a fost că această definiție elaborată era mai degrabă o definiție ideală — legată de așteptările persoanei intervievate și neavând neapărat un corespondent în realitate. Un exemplu tipic de definiție mai elaborată este prezentat mai jos:

“[fiii satului sunt] aceia care s-au născut și au crescut [aici], au învățat și au ajuns departe numai pe baza muncii lor asidue și au făcut ceva pentru comunitatea lor. Oamenii nu și-i amintesc astăzi. Au fost persoane care au avut atâtea merite ...” (I24)

Aceste persoane merită “onoarea strămoșilor lor, iar noi suntem ceea ce suntem calcându-le pe urme, noi suntem ceea ce suntem datorită lor”. Aceștia sunt cei care au plecat, care acum s-au întors pentru a-și căuta “rădăcinile” și care reprezintă ceva pentru comunitate. În mod interesant, autoritățile locale includ definiția fiilor satului în conceptul formal de “cetățean de onoare”. Studiul a demonstrat că autoritățile locale se simt responsabile pentru fiii satului foarte proeminenți, deoarece au declarat că legea¹ le cere să contribuie la recunoașterea persoanelor marcante din sat. Ideea că “fiii satului” este, de fapt, un titlu drept recunoaștere oficială a fost împărtășită și de câțiva membri ai comunității. Titlul de fiu al satului nu poate fi dat — așa cum a menționat un membru al comunității — decât anumitor persoane:

“[un fiu al satului este] cineva care a făcut ceva pentru sat, care a luptat pentru sat și care a fost alături de sat. Consider că acesta este un fiu al satului” (I29)

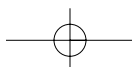
Sau așa cum se arată în citatul următor:

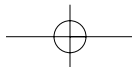
“... acordăm acest titlu în funcție de “greutate” [importanță-n.a]. Un om care a trecut la o poziție superioară și care este printre noi...” (I20)

Deși menționat cu grade diferite de intensitate, în toate interviurile detaliate **a avea o carieră într-o profesie foarte respectabilă** a fost menționat drept criteriu important în descrierea unui fiu al satului. Vizibilitatea socială se obține deseori tocmai pentru că persoana este foarte cunoscută/consacrată într-o anumită profesie. Majoritatea persoanelor intervievate au considerat de la sine înțeles că nu este suficient să fii “cel mai bun”-indiferent de profesie — ci este important și ca profesia să aibă anumite caracteristici: să necesite anumite sacrificii (i.e. muncă asiduă / studiu intensiv) sau capacități intelectuale extraordinare pentru a obține succesul, să prezinte un grad înalt de utilitate pentru societate și nu neapărat avantaje financiare extraordinare. Astfel, un agent imobiliar de mare succes nu ar putea fi niciodată considerat fiu al satului (deoarece această profesie este considerată speculativă), în comparație cu un decan universitar sau un faimos chirurg. Una din comunitățile în care a fost realizat studiul a fost etichetat de toți participanții drept “satul care a dat României doisprezece academicieni”. Cele mai citate profesii au fost medicii, profesorii universitari, inginerii, ambasadorii și în anumite circumstanțe, politicienii. Folosind această definiție, un fiu al satului este o persoană care *‘s-a ridicat din sat — așa se spunea mai demult. Noi îi știam și așa îi numeam. De exemplu Ambasadorul, Dl. G.R. Trăiește și locuiește în București. Îl știu de când eram copil. Ambasadorul și nimic mai mult — așa îl știam noi...’* (I18). Alte răspunsuri tipice sunt prezentate mai jos:

“sunt medici, preoți, chiar și fostul președinte al Senatului — această listă include peste 70 de personalități ...[un fiu al satului] este profesor pensionar în București, predă la Universitatea Ecologică” (I19).

¹ Legea 215/2001, alineatul v, prevede că una dintre responsabilitățile autorităților locale este aceea de a “da persoanelor cu merite deosebite titlul de cetățean de onoare”.

“...Dl. I.C. — este decan la Academia de Studii Economice, este în București și s-a implicat foarte mult [în organizarea întâlnirii fiilor satului]...” (I22)

Majoritatea participanților au precizat că fiii satului au atins deja “culmea” carierei. Numai după ce au obținut un statut economic și social sunt în “starea” adecvată pentru a se interesa de comunitatea în care s-au născut. Această situație este relevantă în special pentru persoanele care pleacă definitiv din țară. O persoană interviuată exemplifică această situație:

“Persoane care au părăsit țara acum 25 de ani și care abia acum se întorc la noi, avem astfel de exemple în familie. Dacă o perioadă de timp nu au putut să vină deoarece a trebuit să muncească din greu să reușească în viață, acum se întorc...” (I22)

Aceștia au precizat că o persoană care abia acum încearcă să își construiască o carieră sau să obțină o situație economică nu are motivația adecvată pentru “a deveni” un adevărat fiu al satului, deoarece căutarea “rădăcinilor” devine mai importantă cu vârsta. Această mentalitate este de asemenea un considerent cheie pentru dorința de a se implica sau nu în comunitate²:

“..Ii cer tot timpul fiului meu mai mare care locuiește acum în București [și care are propria afacere] să ne ajute, dar îmi spune că ne va ajuta când va scăpa de datorii” (I25)

În acord cu punctul de vedere exprimat în toate sondajele de opinie publică³- aceste rezultate arată că instituțiile cărora li se acordă cea mai multă încredere în România sunt Biserica și Armata — majoritatea participanților au precizat că o poziție de vârf într-una din aceste instituții califică persoana respectivă drept fiu al satului:

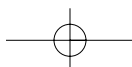
“...unul din verii mei este general [în armată], știți, a devenit general, are o poziție foarte bună la sediul armatei din București, și am considerat că ar trebui să îl invităm și pe el [la întâlnirea fiilor satului] întrucât ocupă acea poziție...” (I4)

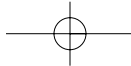
“Simbolurile culturale” naționale sunt aproape unanim citate de respondenți în comunitățile în care există astfel de personalități. Comunitățile care au “propriul lor Brâncuși” - așa cum s-a exprimat un participant la studiu - au ceva cu care să se mândrească, iar aceste persoane sunt adevărații fii ai satului. Aceste nume (figuri sociale recunoscute) au fost cel mai probabil gata de a fi menționate când echipa de cercetare le-a cerut membrilor comunității să numească fiii satului din comunitatea lor.

Totuși, fiii satului nu sunt exclusiv “simboluri culturale” sau persoane care sunt binecunoscute în profesiile “dezirabile din punct de vedere social”. Mulți participanți au declarat că a deține o poziție de conducere într-o întreprindere mare de stat (monopolistă) (i.e. distribuție de electricitate, de gaz, sector minier etc.) sau în instituții de stat foarte proeminente (i.e. guvern, banca națională etc) este de asemenea un motiv foarte important

² "Motivația implicării" este detaliată în altă parte a raportului.

³ Barometru social

care califică o persoană drept fiu al statului. Această idee este subliniată în următoarele citate:

“...locuiește în Gherla, dar a locuit în București ...Ce pot să spun? ...nu, nu neapărat, nu excelează în a fi o persoană bine-cunoscută, vedetă sau cineva, nimic din toate acestea. Mulți dintre ei sunt, de exemplu, directori în diferite instituții [publice], acest tip de oameni ...”

“...și de aceea ne-a venit această idee. Multe persoane care au plecat de aici au reușit să ajungă la un anumit nivel fie printr-o bună situație financiară, fie prin poziție [în instituții importante]...” (I27)

“...știți, câțiva dintre ei au lucrat la C.E.C în București, altul la banca națională ...Nu știu dacă mai sunt acolo, poate că au ieșit la pensie, dar sunt de aici ...”(I5)

Ideea că această situație este foarte importantă la definirea unui fiu al satului este uneori susținută de exemple extreme. Câțiva respondenți menționează persoanele care dețineau o poziție importantă în ”cabinetul Ceaușescu”- cea mai înaltă poziție care se putea obține la acel moment.

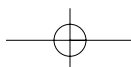
Deși au existat argumente considerabile cu privire la definiția fiilor satului, s-a observat că unii participanți au simțit că aceste puncte de vedere nu sunt împărtășite de toți membrii comunității, în special atunci când consideră că aceștia încearcă să își ”ridice” poziția socială, etichetându-se drept fii ai satului:

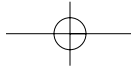
*“...păi așa cum noi ne numim **fiii satului**, alții ne numesc **fraierii satului** deoarece am muncit fără să fim plătiți, avem partea noastră de ironie, am încercat să demonstrăm că da, suntem așa [fraieri] dar am reușit să facem ceva. Dacă fotbalul se joacă marcând goluri, oamenii sunt evaluați după rezultate. Iar noi am avut rezultate slabe ...” (I43).*

În concluzie, a fost evident din date că “realizarea de-o viață” este esențială pentru definirea fiilor satului. Astfel, un fiu al satului este o persoană născută în sat, care nu trăiește în sat (sau a petrecut o bună parte din viața sa activă în afara satului), care dobândește o remarcabilă recunoaștere profesională prin muncă asiduă și cinstită și de a cărui muncă beneficiază întreaga societate.

b. Fiii satului versus întreprinzători particulari sau diaspora

O problemă cheie este dacă respondenții fac vreo legătură între a) **întreprinzătorii particulari** (i.e. persoane care nu sunt figuri publice / vizibile sau directori generali în întreprinderi de stat dar care au o situație financiară mai bună) sau b) **Diaspora** (persoane care locuiesc și lucrează în străinătate temporar sau permanent) și conceptul de fiii satului.

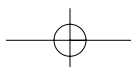
S-a dovedit că, deși respondenții consideră întreprinzătorii particulari (indiferent de locul unde își desfășoară activitatea) drept “fiii satului” (în general deoarece aceștia corespund definiției extinse de fii ai satului - i.e. persoană care s-a născut în sat), termenul spontan folosit pentru aceste persoane a fost însă de “sponsori” sau “donatori”. Deși se pare că motivele de implicare sunt similare celor etichetați spontan⁵ drept “fiii satului”, principalul motiv pentru utilizarea acestor termeni alternativi ține de **mecanismul de ajutor**, care se referă la companie și nu la persoana particulară. Un participant exemplifică această situație:

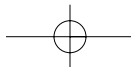
“...am primit și noi niște materiale de construcție de la Dl. M.V. Este un fiu al satului și deține un depozit de materiale de construcții în Targu Jiu [cel mai apropiat oraș de locația studiului -n.a]. L-am sunat [pentru ajutor] și apoi mașina cu materiale a venit în fața ușii. Am semnat nota de plată fără a da un ban ...”... (I12)

Impresia echipei de cercetare a fost că participanții au folosit în unele situații termenul de “fiii satului” în loc de “sponsori” din cauza a ceea ce numim “tendință de curtoazie” - unde un respondent încearcă să dea răspunsuri considerate ca fiind “așteptate” de cercetător. Totuși există credința generalizată printre respondenți că un fiu al satului a ajuns la acea situație financiară numai prin mijloace legitime. Aceasta este importantă deoarece adevărații fii ai satului au ajuns mai departe în comparație cu alți membrii ai comunității prin muncă asiduă și nu “trișând”. S-a observat că această caracteristică este de o importanță capitală deoarece participanții au observat rolul scăzut al valorilor și credințelor tradiționale (o credință românească este aceea că banii obținuți prin muncă intensă sunt “mai de preț” în comparație cu cei obținuți prin alte mijloace). În plus, deși se pare că influența și importanța situației financiare a unei persoane variază atunci când se definește un “fiu al satului” (i.e. situația financiară este necesară drept recunoaștere a valorii unei persoane din punct de vedere profesional, dar nu este suficient), caracteristica morală joacă un rol cheie în definirea fiilor satului și este în mod clar echilibrată pentru a juca un rol crucial în comportamentul filantropic al unui fiu al satului, nu numai pentru implicare, ci și pentru tipul de implicare. Din date au reieșit patru mari caracteristici morale ale fiilor satului. În afară de a fi bine educați, aceștia sunt descriși drept persoane serioase și cinstite. Aceștia sunt de asemenea persoane pentru care cuvintele contează. Sunt descriși ca model pentru alții (în special pentru generația mai tânără) și persoane cărora le pasă de “rădăcinile lor”. Aceste caracteristici morale sunt importante deoarece se formează în timpul copilăriei în sat — motiv pentru care sunt apreciate. Câțiva respondenți exemplifică această idee:

“acești tineri... nu fac decât să urmărească un mod de a se îmbogăți imediat...[...].aceasta este mentalitatea noastră în prezent și susținem că ar trebui să avem o mai bună calitate a vieții ...Să vă spun care este cauza [pentru situația noastră actuală]...Aceste persoane [fiii satului] lucrau intens ...nu se poate face nimic fără muncă asiduă ...” (I4)

“..Imi place întotdeauna să vorbesc cu oamenii în vârstă. Imaginați-vă că trebuie să crești o vacă timp de șase sau șapte ani până la maturitate. Și ca să cumperi 40 ari de pământ
5 Aceste motive vor fi detaliate într-un capitol separat.

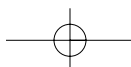
trebuie să vinzi două sau trei vaci. Imaginați-vă că trebuie să muncești șase sau șapte ani pentru a cumpăra o bucătică de pământ. Imaginați-vă valoarea morală pentru acea persoană și cât de mult înseamnă pentru acea persoană. Știți, când cineva a vândut o bucată de pământ, a fost un eveniment în comunitate. Și cât de superficial sunt apreciate lucrurile în ziua de azi! ” (I6)

O dimensiune cheie a definiției fiilor satului care influențează discursul participanților la studiu cu privire la rolurile și reponsabilitățile în comunitate ale fiilor satului se referă la termenul **elită** — persoanele care au mijloacele de a ajuta comunitatea, dacă vor să o facă. Aceștia indică atât elitele interne cât și cele externe. Fiind folosit destul de frecvent și numai când cercetătorul punea întrebări despre ajutorul specific dat de fiii satului, **termenul elită nu a făcut nici o diferență între cei cu bani și cei cu influență:**

“...era un fost boier, un foarte mare proprietar de pământuri, se numea V - acum fiul lui are 60 de ani, dar avea conac și de toate ...” (I5)

Această dimensiune a definiției fiilor satului dată în special în contextul implicării filantropice duce la o descoperire foarte importantă, atât din punct de vedere teoretic cât și programatic — **relația dintre fiii satului și membrii comunității, în contextul implicării, nu este orizontală, ci este o relație de dependență a membrilor comunității de o elită.** Atunci când cercetătorul a întrebat de ce membrii comunității nu îi cer pur și simplu elitei să se implice (indiferent de elită, internă sau externă, care s-a născut în sat), aceștia au răspuns că or fi ei săraci, dar nu sunt “cerșetori”. În același timp, participanții la discuție au avut tendința de a scoate în evidență rolul localnicilor în dezvoltarea comunitară⁶. În plus, simpla solicitare a unei “elite” nu este suficientă pentru a determina orice motivații de implicare din partea elitei — **de aici ideea unei strategii pentru solicitare.**

⁶ Această justificare - motivația de a da va fi dezbătută într-un capitol separat dedicat.

II. „FII SATULUI”: UN CADRU EMPIRIC

Punctul de pornire al acestei lucrări este că fiii satului pot fi o resursă valoroasă pentru provocările cu care se confruntă comunitățile locale. Întrucât schimbările tranziției se reflectă la nivel local cu anumite particularități, este de așteptat ca mecanismul „fiii satului” să poată fi utilizat pentru a rezolva în mod adecvat problemele specifice pe care le au comunitățile locale, cărora politicile naționale pentru dezvoltare nu li se adresează direct și care au fost ignorate în mod sistematic.

Pentru a evalua eficiența mecanismelor “fiii satului” în generarea de schimbări sociale pozitive și în determinarea dezvoltării, acest capitol explorează factorii structurali și individuali care duc la relațiile informale ale fiilor satului, analizând cadrul istoric și motivațiile pentru existența fiilor satului. Analiza care urmează aplică acest raționament explorând următoarele propoziții despre mecanismul fiii satului:

1. Fiii satului ca “generația de aur”- fenomenul fiind de fapt un **produs secundar** al unei combinații unice de educație/migrație, ce duce la o migrare masivă din zona rurală în zona urbană.
2. Fiii satului ca “tradiție” — întâlnirile fiilor satului fiind un “vehicul” pentru continuarea anumitor sărbători tradiționale/obiceiuri tradiționale.
3. Fiii satului ca “datorie patriotică”- deoarece conceptul este deseori foarte intuitiv, provoacă de asemenea sentimente patriotice (în general în zonele multiculturale), iar mecanismul fiii satului este uneori văzut ca mecanism pentru susținerea identității culturale a unei persoane (ca minoritate)
4. Fiii satului ca “imitație” — a comunităților vecine, ca mod de a valorifica fenomenul.

În consecință, acest raport va descrie de asemenea factorii care contribuie la fenomenul “fiii satului”, cum ar fi apropierea de orașe și retrocedarea pământurilor.

a. Perspectiva „generației de aur”

Asa cum se va vedea în cele ce urmează, “perspectiva generației de aur” se îndreaptă oarecum spre explicarea modului rapid în care s-a format **noua elită** în România. Datele empirice din acest studiu încearcă să sugereze că a existat o nouă formă de legătură între elita urbană nou formată (la acea vreme) și locuitorii de la țară, în timp ce în aceeași perioadă legăturile tradiționale dintre elitele locale și membrii comunității au fost sistematic rupte de regimul comunist (i.e. arestarea localnicilor bogați care de obicei se opuneau preluării de către stat a “mijloacelor de producție”- pământ). Impresia cercetătorului a fost că legătura este una **verticală** și a fost descrisă de unii participanți prin prisma “dependenței”. Deși participanții nu se percep ca fiind dependenți de elitele urbane, majoritatea participanților din mediul rural și-au descris trecutul precum și bunăstarea viitoare ca fiind dependente de dezvoltarea urbană. Astfel, acest studiu indică existența

unui nou tip de legătură a cărei existență ar putea fi în mare măsură atribuită explicației structurale de mai jos.

Perspectiva “generației de aur” se referă la o explicație “structurală” legată de câteva fenomene sociale care au avut loc în România. Mai întâi ideea de educație drept “bun” pentru persoanele din mediul rural, în opoziție cu bunul tradițional (pământul). Respondenții au argumentat că “generația de aur” a beneficiat de faptul că a existat o politică națională coerentă cu privire la dezvoltarea educației rurale:

“..Săliște a fost un caz special în comparație cu restul comunităților vecine. Primăvara, copiii [din alte sate] trebuiau să meargă cu oile și renunțau la școală. Dar nu aici, nu în Săliște — mergeau la școală. Oamenii din Săliște au fost <creșcuți> de Școala Comercială⁷ din Săliște...[...] din 1921 există aici o Școală Comercială — a început în aceeași zi cu aniversarea Partidului Comunist. După 1925 a existat aici o viață studențească activă, interesul principal fiind comerțul și meșteșugurile”. (148)

Se pare că primele promoții liceale au fost de asemenea “precursori” ai întâlnirilor fiilor satului:

“...la acea vreme, organizau întâlnirea primelor 8 promoții de liceu și a profesorilor lor. In 1976 a avut loc prima întâlnire a primelor 8 promoții — toți locuiau în afara satului...”(149)

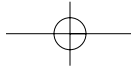
În acord cu definiția dată “fiilor satului”, era destul de clar pentru participanții la discuții că accesul la educație superioară duce invariabil la o schimbare a condiției la nivel local:

“Era o perioadă când cei care au absolvit un liceu erau foarte bine văzuți, aveau un statut și toată lumea [din sat] încerca să ajungă la mințile și inimile lor... Era ceva special!”

Harta migrației com. Săliște, jud. Sibiu

⁷ In 1919, cu ajutorul lui Ioan Lupas și Onisifor Ghibu, în Săliște a luat ființă Școala Superioară de Comerț. Descendenții acestor generații sunt considerați și ei fiii satului.

Acest context a creat primele generații care au părăsit zona rurală și au beneficiat de o carieră bine definită: educația liceală susținută în întregime de către stat și o slujbă sigură într-un sector de industrie în dezvoltare.

Întrucât sistemul centralizat din zilele noastre nu oferă același tip de suport, unii respondenți consideră că exact acest lucru diferențiază acele generații de generația prezentă: în timp ce “generația de aur” a avut o strategie pentru a ieși din sărăcia rurală existentă oarecum dependentă de comunitate și bazându-se în mare măsură pe sistem (de unde implicarea emoțională și simțul datoriei), **noile generații au strategii individualiste pentru a scăpa de sărăcie (i.e. “culegând căpșuni în Spania”), cu foarte puțin sprijin sau chiar deloc din partea comunității – de aceea nu simt nici un fel de responsabilitate față de pământul natal.** În plus, mulțimile “generației de aur” au fost primele “rupte” de mijloacele de trai rurale “tradiționale” — de unde implicarea emoțională. Un exemplu dat de un fiu al satului ilustrează implicarea personală în educație și suportul oferit în carieră:

“...școala primară, mergeam pe jos 4 km, apoi am mers la Tîrgu Jiu [cel mai apropiat oraș n.a.] și acolo erau obligați să ne dea mâncare și de toate ...și apoi liceul a fost în satul nostru... după aceea eu și fratele meu am luat bacalaureatul, eu am mers la academie și am putut să mă susțin financiar și pe mine, și pe fratele meu”(144)

Unii participanți la discuții subliniază rolul pozitiv al educației obligatorii urmate astfel de o slujbă sigură:

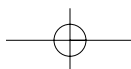
“...mai întâi erai obligat, trebuia să duci neapărat copilul la școală, apoi trimiteau [statul-n.a] copilul la liceu, apoi își avea locul sigur. Acum trebuie să se lupte singuri și nu pot [reuși]. Sunt oameni care nu au părăsit niciodată satul, pur și simplu pentru că nu au bani — deci cum putem compara aceste generații?!...”(18)

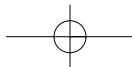
Atunci când se discută despre cariere de succes ale fiilor satului (doctori renumiți etc), respondenții subliniază și lipsa oportunităților curente ale oamenilor de la țară de a avea o carieră similară — de unde ruptura dintre generații. Majoritatea participanților și-au exprimat îngrijorarea în acest mod:

“..[sistemul].. da, el este de vină, el este de vină. Pe vremea aia aveai o bază: da, liceul, merg la liceu, apoi la universitate, iau licența de medic. Bun, atunci știi că ești doctor! Ai terminat ca inginer, ești inginer! În zilele noastre, ce ești [dacă termini o facultate]... nimic! nimic!” (19)

“știți, era o vreme când liceul însemna ceva. Liceul era într-adevăr liceu. Aveau repartizări...Erau trimiși la Timișoara, oriunde. Acum unde?? Unde ați auzit ca cineva să si terminat liceul și acum să fie undeva?... V-am spus, nu este vina satului nostru, ci felul în care este lumea în ziua de azi ... “

Această idee a fost subliniată în special într-o regiune mono-industrială (precum sectorul minier) — deoarece trecerea de la sistemul controlat de stat la o economie de tip “laissez-

faire” caracterizată de dominarea pieței și absența forțelor de reglementare ale statului afectează în mod direct aceste comunități. Pentru membrii acestor comunități, calea obișnuită educațională și a carierei — aceeași școală și același loc de muncă pentru oamenii care provin din același sat, a fost de asemenea o strategie pentru a face față noului mediu — au “stat împreună și s-au ajutat unul pe celălalt”.

Aceeași oportunitate unică a “generației de aur” în comparație cu generațiile de azi este subliniată de un alt respondent în felul următor:

“I9: ...știți, vremurile s-au schimbat... cei ca mine au avut alte șanse ...am avut o altă educație, o altă familie și totul începe de la școală [educație-n.a.], ceea ce te face apropiat de meleagurile natale ...dar...nu vedeți acum? Ei [generațiile mai tinere], toți sunt la cules de căpșuni [în Spania]...”

Intervievator: atunci mă întreb oare peste 30 de ani, să zicem, vor mai fi oamenii interesați de meleagurile natale?

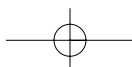
I9: Nu mă întreb asta. Sunt convins că răspunsul este nu.” [I8]

Un alt respondent a încheiat în felul următor: “ei, dragul meu, ce-au avut oamenii din satul ăsta în cap, oamenii din ziua de azi nu mai au...”. Întrucât fenomenul migrație/educație a fost unic, este de așteptat ca fenomenul “fiii satului” să se extindă atâta timp cât aceasta generație trăiește. Pentru un respondent mediu, era evident că cele mai tinere generații nu vor putea să continue mișcarea “fiii satului” deoarece aceștia au fost ori prima generație născută la oraș (lipsiți de legătura organică cu zona rurală), sau (pentru cei care încă s-au născut la sat) drumul lor profesional (dacă există unul) a fost destul de diferit. Cheltuielile aferente liceului nu mai sunt în întregime suportate de stat, absorbția forței de muncă din zona rurală s-a oprit după ce economia centralizată s-a prăbușit, neavând astfel o ofertă de slujbă sigură la sfârșitul studiilor etc. Așa cum s-a exprimat un respondent, “sămânța bună nu mai este în pământul satului nostru”.

Începutul fenomenului “întâlnirile fiilor satului” este plasat de respondenți în anii ’75-’80, când majoritatea membrilor generației au atins punctul culminant al carierei lor. Când li s-a cerut să localizeze în timp organizarea primei întâlniri “fiii satului”, răspunsul tipic a fost:

“Pai, cum să va explic, această activitate, fiii satului, a avut loc înainte, era înainte de revoluție, aveam acest tip de întâlniri dacă nu mă înșel în anii ’75, și în ’80, nu îmi amintesc datele exacte, dar pe-aproape, apoi a fost abandonată, iar acum o reluăm...” (I5)

Astfel de explicații par susținute de dovezi empirice: majoritatea “fiilor satului” care au fost activi/implicați aveau în jur de 50-60 ani, iar majoritatea celor invitați la întâlnirile fiilor satului ieșiseră la pensie.

b. Fiii satului ca tradiție

Participanții au discutat și rolul credințelor, obiceiurilor și practicilor tradiționale ca “sursă” pentru fiii satului. Unii respondenți — în special preoții — descriu implicarea fiilor satului în sprijinirea inițiativelor culturale drept “trăsături vechi ale poporului român”. În mod specific, aceștia au susținut că pot documenta faptul că bisericile vechi și școlile vechi au fost în întregime construite cu ajutorul comunității și al diasporei:

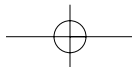
“...Le-am spus ...Am găsit în documente bisericești nume ale donatorilor de când a fost construită prima biserică. Și puteți vedea: Dl. X a donat atâtea kilograme de porumb, tipul de măsură pe care o foloseau la acea vreme. Și au trecut atâția ani de atunci, lumea a uitat, dar toate numele lor sunt scrise și ei știu cine le sunt rudele. Când am început [să strâng bani de la fiii satului], am lansat această idee de fiii satului și am citit cu voce tare numele lor, exact ce am găsit: Dl. X a dat atât, și au înțeles că strămoșii lor au făcut ceva ...acum nu știu cât funcționează acest lucru ...” (I8)

Biserica din com. Ciocile, jud. Brăila, construită și renovată cu contribuții ale fiilor satului

Cu toate acestea, există diferențe în percepția și rolul tradiției în fenomenul fiii satului. Pentru unii nefiind percepută neapărat ca tradiție, întâlnirea fiii satului este văzută mai degrabă ca o modalitate de a păstra vechile valori, fiind un “vehicul” de a pune în contact generații succesive, de a promova și “afișa” valorile și normele comunității. Mulți respondenți identifică lipsa actuală de inițiativă și implicare în problemele comunității din partea generațiilor tinere din cauza lipsei de “modele”. Un respondent exemplifică această idee:

“...de exemplu, simțul proprietății. Acesta este <dat> din generație în generație. În satele în care acest lucru nu s-a produs, tinerii au plecat și nu s-au mai întors niciodată în sat, tradițiile au fost abandonate, simțul proprietății a fost abandonat...” (I22)

În anumite cazuri, astfel de întâlniri sunt văzute ca o modalitate de a “reînvia” vechile tradiții.

c. Fiii satului ca datorie patriotică

Discuțiile despre fiii satului au stârnit și sentimente patriotice. Întâlnirile fiilor satului au fost văzute și ca ocazie de a susține simbolurile naționale și de a comemora eroii locali din al doilea război mondial. Respondenții au argumentat că “*nu îți poți iubi satul fără a-ți iubi țara*”. Participanții la discuții au menționat că sentimentul patriotic este prezent în special pentru membrii diasporei care locuiesc permanent în străinătate și pentru zona de nord a țării (i.e. Transilvania). “*Au zis întâi că sunt născuți în România, apoi numele satului*” a spus un respondent referindu-se la diaspora.

În zonele unde trăiesc minorități, întâlnirile fiilor satului au fost folosite și ca vehicul de menținere a identității culturale. Au existat situații în care întâlnirile au fost folosite ca mijloc de a rezista fostului regim comunist:

“...știți, la acele întâlniri, obișnuiam să predăm drapelul de la o generație la alta. Iar pe el erau trecute toate numele noastre și anul nașterii, totul. Conținea și date despre regim și trebuia să îl ținem departe de autorități...” (11)

d. Fiii satului ca imitație

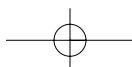
Repondenții au identificat și o altă “sursă” pentru idea lor de a înființa o întâlnire fiii satului: au urmat exemplul altor sate. Întrucât majoritatea întâlnirilor fiii satului erau făcute publice prin mijloacele locale de comunicare în masă, unii cred că idea de fii ai satului este foarte cunoscută - în special printre autoritățile locale — de unde răspândirea întâlnirii în cadrul comunităților. Acest punct de vedere este susținut de mai multe persoane intervievate:

“...deci, cum să spun, am auzit de această întâlnire fiii satului la televizor și la radio și apoi m-am consultat cu colaboratorii noștri de la primărie și am zis să avem și noi propria întâlnire, ar trebui să vedem cine a plecat de aici, cine s-a născut în acest sat ...” (144)

“..Nu știu cum ne-a venit idea la acea vreme, dar acum am citit în ziar că în Lugoj au întâlniri ale fiilor satului, în Buia, peste tot.” (146)

Destul de interesant, unii respondenți au susținut faptul că gradul înalt de conștientizare a întâlnirilor fiilor satului (în special printre autoritățile locale) duce la uzarea ideii, care devine mai degrabă o modă:

“...la întâlnire au venit o mulțime de persoane. Și cei născuți aici, dar și persoane care nu aveau nimic de a face cu satul nostru. Au fost mulți care au venit doar din curiozitate. Acest lucru se generalizează, devine o modă și mai târziu am văzut că multe sate au făcut asta ...” (14)

e. Catalizatorii “fiii satului”: retrocedarea pământurilor și apropierea de orașe

Multe autorități locale menționează că începutul implicării fiilor satului în viața satului a avut loc pe vremea când a început retrocedarea pământurilor confiscate de regimul comunist. Această observație este confirmată de toți primarii comunităților în care s-a desfășurat studiul. O persoană interviuată a precizat:

“...după ce am început să aplicăm legea retrocedării pământurilor, mulți au venit pentru pământ. Deci în 1992-1993, satul era plin de persoane care au venit să ceară pământ, cetățeni pe care nu îi știam, deși eu însumi sunt fiu al satului, nu aveam nici cea mai vagă idee cine erau. Și odată am spus să ne întâlnim într-un mod mai organizat, apoi le-am trimis acasă o invitație cu ce făcusem, cerându-le de asemenea să contribuie la succesul întâlnirii fiilor satului...”

Autoritățile locale erau bine recunoscute drept sursă de informații și suport pentru persoanele care doreau să obțină titlul de proprietate — în special pentru persoanele care nu aveau rude apropiate în sat. Deși autoritățile locale descriu că au creat o relație cu acei fii ai satului deoarece aceștia aveau nevoie de ajutor din partea autorităților locale, această relație nu s-a transformat întotdeauna într-un anumit tip de implicare:

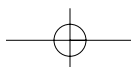
“...ne cer ajutorul referitor la pământ, la acte. Își vor proprietățile înapoi dar sunt câțiva care nici măcar nu știu unde se află pământul și ne cheamă să îi ajutăm. Asta este tot...” (I20)

Au existat și situații în care fiii satului s-au implicat în procesul de retrocedare a pământului, fiind membri ai comitetului care a fost organizat conform legii. Așa cum era de așteptat, acest lucru era mai probabil atunci când locuiau într-un oraș vecin. Atât membrii comunității cât și fiii satului intervieuați au insistat mult pe importanța apropierii de orașe, ca o condiție necesară pentru ca aceștia din urmă să fie implicați în procesul de dezvoltare locală:

“...Întotdeauna am vrut să organizez o întâlnire a fiilor satului și am vorbit și cu alte autorități locale despre modul de organizare a unei astfel de întâlniri. Dar nu am obținut nici un ban iar sponsorii nu vin aici deoarece satul este foarte departe de oraș...” (I29)

În plus, atunci când trebuie rezolvată o problemă specifică, participanții susțin că este mai logic să îi contacteze pe fiii satului care locuiesc în apropierea satului. Apropierea de orașe înseamnă acces mai bun și un preț mai mare al pământului — într-un cuvânt, mai multe motive pentru ca fiii satului să rămână în contact cu satul lor natal. Un fiu al satului descrie cum au decis să se implice mai mult în acest mod:

“știți, la sfârșit de săptămână mergeam în sat să jucăm fotbal [...]. Și discutam, râdeam, ne simțeam bine și deodată am zis: “Uite că alții din alte părți pot, hai să facem și noi mai mult pentru noi”. Deoarece aveam o mulțime de probleme cu pământul și vedeam că părinții noștri suferă...” (I41)

III. ASISTENȚA „FII SATULUI”: un nou tip de ajutor?

Care este motivația asistenței comunitare a fiilor satului? Cum se face că aceștia aleg să investească în anumite zone? Care sunt domeniile de implicare? Acest capitol se concentrează pe două dintre cele mai frecvente motive pentru a dona: motivația prestigiului și platforma politică și economică. De asemenea descrie contextul și domeniile pentru donare — sunt aici comportamentul și asistența fiilor satului numai pentru a păstra relația tradițională patron — client? Acest capitol explorează ipotezele că principalul câștig al mecanismului “fii satului” este de a avea acces la o resursă pe care comunitățile sărace nu o aveau înainte: o legătură verticală cu elitele care au acces la resurse financiare și politice.

Acest capitol explorează de asemenea relevanța asistenței pentru comunitate. În România, problemele legate de infrastructură sunt cele mai presante — sunt fiii satului capabili să le abordeze? Care este dimensiunea implicării lor? Acest studiu pune în valoare și idea că în majoritatea cazurilor fiii satului dictează tipul de donație iar comunitatea o primește în mod pasiv.

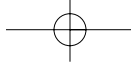
a. Contextul donării

Contextul donării a fost descris de majoritatea respondenților prin “interacțiunea elită-săraci”. În timp ce cercetătorul se aștepta să aibă loc un act de filantropie orizontală, dat fiind că atât fiii satului cât și membrii comunității își au originea din aceeași comunitate, relația creată este mai degrabă una verticală care nu acordă prea multă putere membrilor comunității.

Atunci când se discută despre asistență, toți respondenții par să aleagă definiția fiilor satului drept “elită economică”. Participanții la studiu au acceptat de comun acord faptul că relațiile cu “meleagurile natale” — dintre membrii comunității sau cei care trăiesc departe de sat — nu se poate traduce în donarea în realitate pentru toate “persoanele care s-au născut în sat” (definiție extinsă) deoarece aceste persoane au capacități limitate de a utiliza resursele în scopuri comunitare sau de a mobiliza resursele și instituțiile pentru a ajuta comunitatea. Acesta este cazul în special atunci când majoritatea problemelor uzuale menționate de respondenți sunt legate de infrastructură. Acest aspect a fost ilustrat în câteva ocazii de membrii comunității:

“dacă oamenii ar avea o calitate mai bună a vieții, adică să nu se gândească la cum vor supraviețui mâine, poate ar avea voința de a face altceva, de a se ajuta unul pe celălalt. Oamenii care lucrează în agricultură sunt săraci ...” (I8)

Lipsa de voință sau incapacitatea membrilor “obișnuiți” ai comunității de a ajuta comunitatea se traduc în speranța că numai elitele au posibilitatea de a da pentru binele tuturor:

“știți, am avut această discuție [de a contribui cu ceva] numai cu cei pe care îi știm că au oarece putere financiară. Nu poți discuta cu oricine ...când știi că a ieșit la pensie și abia trăiește, nu te poți duce la el să îi spui <hai, da 1000 EURO pentru asta și asta > ” (15)

Totuși, mulți au menționat că ajutorul individual există printre săraci care au simțul comunității. Aceștia au descris o perioadă de criză — i.e. un incendiu în pădurea din apropiere — sau câteva situații în care s-au ajutat unul pe celălalt cu necesități imediate. Dar în același timp, le lipsește capacitatea de a urmări obiectivele comune:

“sunt foarte puțini care au salarii mari. Mulți sunt simpli muncitori și nu au de unde să dea. Dacă ai nevoie să împrumuți un instrument, ți-l dau, dar când vine vorba de bani sau de făcut mai mult, nu pot.”(135)

b. Inițierea asistenței

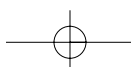
Cel mai adesea, inițiativa de a da aparține elitelor și nu este un fenomen declanșat de nevoia comunității. Această cercetare duce la o descoperire foarte importantă. Contextul în care are loc donarea este deseori decis de fiii satului, i.e. aceștia aleg perioada, tipul, domeniul și suma dată. În plus, inițierea procesului de donare este de asemenea la latitudinea fiilor satului. Membrii comunității nu pot solicita direct asistența fiilor satului, deoarece acest lucru ar fi considerat “cerșit”. Atunci când au fost întrebați de ce nu pot aborda un membru al elitei pentru a-i cere ajutorul, s-a pus problema respectului de sine. Cineva care nu are nici o legătură personală cu un fiu al satului (i.e. rudă, vecin) nu are nici un motiv de a contacta acele persoane și nici un membru al elitei nu ar fi obligat să ajute; ar fi normal să fie respins — indiferent de motivul pentru care cere (pentru avantaje personale sau comune). În consecință, persoanele care au fost anterior în bune relații cu fiii satului au mai multe șanse de a beneficia de asistența acestora. Similar, persoanele care nu au legătură cu elitele sunt excluse din acest proces și nu conștientizează intervenția fiilor satului. Totuși, s-a observat că în locurile în care a existat o exprimare unită a nevoilor comunității, membrii acesteia au putut să apeleze în mod specific la resursele fiilor satului (i.e. asistență în natură).

c. Suportul autorităților locale

Există mai multe șanse să se acorde asistență din partea fiilor satului și este mai eficient atunci când contactul este inițiat de o instituție publică locală. Mulți participanți sugerează că o instituție precum autoritatea locală ar putea fi mai eficientă în medierea relațiilor fiii satului — membri ai comunității:

“desigur, una este să merg [pentru inițierea unui contact cu fiii satului] eu ca persoană, și alta este să mergă primarul să solicite ajutor. Când am cerut eu ajutor, arătam ca un cerșetor...” (142)

Aceasta este o descoperire importantă deoarece sugerează că fiii satului mențin relații normale cu rudele locale (care au funcția principală de a obține feed-back informal despre

elitele locale), dar aleg să mențină o relație cu elitele locale (în special cu autoritățile locale) pentru a acorda asistență.

De asemenea, lipsa de reacție din partea autorităților locale în fața oricărui tip de asistență pare a fi o barieră semnificativă în calea asistenței acordate de fiii satului. Un respondent descrie o astfel de situație:

“Am donat acele cărți și m-am simțit puțin jignit deoarece am donat 160 de cărți care înseamnă ceva și nu mă așteptam la un buchet de flori și covor roșu, dar cel puțin mulțumiri deoarece am făcut un astfel de gest nobil.”

d. Relații informale

Se pare că cel mai de succes context pentru a solicita asistența fiilor satului există în satele în care sunt deja relații stabilite anterior, de exemplu o întâlnire a fiilor satului. Solicitarea de asistență în cadrul unei întâlniri a fiilor satului fără a stabili mai întâi o relație informală ar transforma întâlnirea într-un “dineu de strângere de fonduri”- care este considerat inadecvat deoarece ar leza mândria elitelor (“s-ar simți ca un sac de bani”):

“putem cere tuturor celor care vin la întâlnirea fiilor satului să dea ceva. Știți ce vor spune apoi? ...<tipul ăsta ne cere să venim aici numai ca să ne ceară bani >” (I5)

A existat un acord considerabil între opiniile exprimate de respondenți privind ideea conform căreia relația anterioară informală, non-instituțională dintre un fiu al satului și o persoană sau autoritate locală este singura situație în care autoritatea locală poate solicita asistență. A fost subliniată de mai multe ori ideea că solicitarea directă a oricărui tip de contribuție fără a “cunoaște înaintea persoanei în față” ar fi considerată, într-adevăr, cerșit. Atunci când au fost întrebați de ce nu cer ajutorul “fiilor satului” numai pe baza legăturii organice cu “pământul natal” (deoarece acesta a fost descris de informatori drept principalul mecanism pentru comportamentul filantropic), răspunsurile tipice au fost:

“nu, nu îi vom chema să le cerem spijinul, nu până nu îi întâlnim față în față. Astfel vor ști cine sunt și eu voi ști cine sunt ei. Altfel vor crede că cerșim”. (I20)

“...intenționăm mai întâi să ne întâlnim unul cu celălalt pentru a discuta, să ne spună ce fac, cum trăiesc, unde locuiesc copiii lor. Deoarece știți ce se va întâmpla în caz contrar: ne vor da bani timp de un an sau cam așa ceva, dar apoi vor spune că nu mai vin la acea întâlnire deoarece doar li se cer bani...” (I6)

e. Existența unui ONG

Prezența unui ONG oferă cadrul legal pentru strângerea de fonduri și poate contribui la dezvoltarea satului transformând abilitățile liderilor locali și externi în avantaje colective.

Un alt actor în crearea contextului pentru donare este un ONG formal, care pare să joace un rol mai elaborat în acest proces. În majoritatea cazurilor, principalul rol al unui ONG

existent este acela al unui instrument legal pentru strângerea de fonduri și asigurarea transparenței / contabilității. Un respondent a exprimat acest lucru în felul următor:

“Este mult mai bine să ceri soluționarea unei probleme în numele unei persoane juridice, spre deosebire de o persoană fizică. Am putea spune că suntem un grup, dar dacă nu este nimic scris nu are nici o relevanță. Și știi cum sunt oamenii ...astfel poți explica totul, unde ajung banii și așa mai departe” (I16)

Mediind eficient relațiile dintre fiii satului și membrii comunității, principalul rol asumat de ONG-urile “fiii satului” a fost acela de a utiliza legitimitatea și autoritatea informală a fiilor satului pentru a media între localnici, autoritățile locale și instituțiile/agențiile publice. În majoritatea cazurilor, fiii satului care sunt activi în astfel de ONG-uri acționează ca avocați activi pentru membrii comunității. Această susținere pare crucială în obținerea de avantaje pentru membrii comunității din partea autoritatilor locale. Merită menționat faptul că membrii comunității se așteaptă ca ONG-urile fiilor satului să reprezinte în mod activ interesul lor dintr-o “poziție mai bună” și nu neapărat să adune resurse pentru a rezolva problemele de pe ordinea de zi a autorităților locale. Atunci când cercetătorul a întrebat un membru (local) al ONG-ului de ce organizația lor nu este implicată în rezolvarea problemelor, acesta a afirmat că:

“Nu aș vrea să credeți că suntem un fel de substitut al autorităților locale. Suntem o asociație culturală. Noi avem grijă de cultură, ei au grijă de drumuri. Noi doar i-am informat la întâlnirea noastră generală că există problema drumurilor...” (I16)

În anumite cazuri, localnicii folosesc “strategii empirice de strângere de fonduri” pentru a spori motivația prestigiului fiilor satului. Cea mai importantă condiție pentru strângerea de fonduri este transparența completă. O altă strategie tipică folosită în special de instituții (biserice, autorități locale sau ONG-uri) este lucrul cu proiecte. După ce se inițiază un proiect, încep să “scruteze” resursele existente și să prezinte elitei locale sau din diasporă oportunitățile pentru intervenție — în mod specific, încearcă să potrivească expertiza sau influența fiilor satului cu nevoile existente. Un participant la studiu exemplifică în felul următor nevoia pentru o astfel de strategie:

“...desigur, dacă te miști în direcția bună ei văd acest lucru, devin interesați și nu rămân indiferenți la ce se întâmplă aici...” (I27)

f. Respingerea de către elitele locale

În alte cazuri, fiii satului au descris o respingere din partea elitelor locale — situație în care folosesc ONG-ul local drept legătură cu satul. Exact acesta a fost cazul într-o comunitate inclusă în studiu în care elitele locale (i.e. preotul, foști directori ai C.A.P.-ului local) au încercat să impună tipul și nivelul de asistență pe care doreau să o obțină. Câțiva fii ai satului din județul Timiș — deși parte a unui grup formal al unei minorități și în curs de înființare a unui ONG al fiilor satului — consideră că orice tip de ajutor este dat după posibilitățile personale și nu există nici un motiv ca asistența să fie contorizată. Fiii satului

au etichetat această situație drept “invidia elitelor locale”, care au afirmat că formele sporadice de caritate din partea diasporei, care nu sunt solicitate sunt inutile. Un respondent descrie o situație în care principala problemă abordată a fost drumul, dar câțiva fii ai satului au ales în schimb să asiste ansamblul folcloric local, reabilitarea școlii și echipa locală de fotbal:

“...I-am spus, nimeni nu este împotriva reabilitării drumului sau conductelor de apă, tot ce ar putea fi făcut pentru sat va fi bine primit, deci continuați și scrieți un proiect sau ceva, iar dacă puteți asta, nimeni nu este împotriva, dar dacă nu puteți, atunci tăceți din gură și lăsați-i pe alții să facă ceva ...” (I41)

Ținerea la curent a “donatorilor” cu privire la nevoi și progresul anumitor probleme este o altă strategie care pare foarte eficientă în relația cu diaspora. Oferirea anumitor tipuri de avantaje pentru “investitori” (legătură directă cu autoritățile locale etc) este de asemenea o bună strategie pentru creșterea asistenței acordate de diasporă. Invitații personale la întâlnirile fiilor satului (în loc de publicitate prin ziarele locale) este de asemenea o bună strategie pentru adunarea fiilor satului și funcționează în special pentru a aduna resurse în vederea organizării de întâlniri ale fiilor satului (obținerea de ajutor imediat).

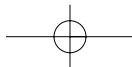
O strategie destul de diferită aplicată de ONG-ul formal care poate să sporească cu succes motivațiile legate de prestigiu este includerea fiilor satului în comitetul de conducere al ONG-urilor. Ca urmare, pot avea ușor acces la ei atunci când este nevoie. Un membru ONG din Județul Iași exemplifică această strategie:

“atunci când începem ceva, există o distribuire a sarcinilor — tu ești responsabil cu asta, tu cu asta, să vedem câți bani avem, să mergem la sponsori. Sunt o mulțime de oameni importanți în Uricani, directori generali, sunt mulți dar au doar un rol onorific deoarece sunt oameni ocupați și din când în când mergem la ei și le raportăm ce am făcut și de ce avem nevoie...” (I40)

O altă strategie de succes folosită de localnici este folosirea sărbătorilor tradiționale ca moment pentru a iniția un contact sau pentru a arăta că asistența (dacă este cazul) a fost recunoscută și nu este uitată — crescând astfel motivația normativă (tradiția). Un respondent exemplifică această situație:

“...de Crăciun mergem la ei să îi colindăm. Mergem la autoritățile județene, la cadre militare, la Bănci, la Electrica etc. Acea perioadă este euforică, așa că ne acceptă. Iar anul următor, când avem o problemă, mergem la ei și ei își aminesc de noi, spun “sunteți cei care ne-ați adus bucurie de Crăciun, deci vă ajutăm”. Și astfel am avut întotdeauna o ușă deschisă la persoanele foarte importante din satul nostru...” (I6)

Datele au scos în evidență faptul că încrederea a fost esențială în strategiile de strângere de fonduri și câțiva participanți la studiu au descris câteva moduri de a spori încrederea fiilor satului și a diasporei cu privire la membrii comunității.

g. Motivația de a da

Deși au fost menționate cu intensități diferite, în toate interviurile în profunzime au fost menționate câteva motive pentru a da. În majoritatea comunităților incluse în studiu, motivația esențială menționată de membrii comunității a fost dorința fiilor satului de a-și spori prestigiul (motivație normativă). Fiii satului doresc să se știe că sunt altruști, că le pasă de pamântul natal și că își folosesc resursele și influența pentru a ajuta satul în care s-au născut. Sunt interesați să demonstreze că au putut să își folosească influența pentru a susține satul lor natal. Așa cum explică un membru al comunității:

“...Mai întâi se simt mândri că fac ceva pentru sat și există un sentiment de mândrie în a face acest lucru [în a ajuta], deci oamenii vor vedea că ei sunt cineva. Pentru ei acest lucru este o satisfacție, o realizare ...” (I20)

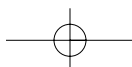
Motivația normativă este uneori legată de tradiție. Unii fii ai satului au menționat că doresc să mențină o tradiție în familie sau că doresc să creeze o astfel de tradiție. Un “fiu al satului” din Iași explică:

“...Am dorit să duc mai departe numele familiei mele, astfel încât lumea să își aducă aminte de ea. Așa că atunci când stai în pustiu și bei apă rece, te gândești la familia ta...” (I45)

Donațiile pentru biserică sunt un alt exemplu clar pentru sporirea prestigiului personal deoarece acest tip de asistență are un profil extrem de vizibil. Majoritatea fiilor satului care contribuie la biserică sunt citați de preoți sau numele lor sunt scrise la intrarea în biserică. Totuși motivația de a dona este legată mai degrabă de tradiție și mai puțin bazată pe credință.

Au fost descrise și situații în care fiii satului au asistat comunitatea dar aceasta nu a recunoscut în mod adecvat asistența. Unii fii ai satului au afirmat că membrii comunității “primesc asistența într-o zi, iar a doua zi au uitat”. Altul a menționat că „receptivitatea la asistență a membrilor locali este redusă”.

Motivele economice și politice sunt uneori prezente în legătură cu mecanismele fiilor satului. Platforma economică a unui fiu al satului care a început o afacere în satul său natal (transport local) prezintă un exemplu interesant de motivație economică (compania de transport ar fi mai profitabilă cu drumuri mai bune). Acesta și-a folosit prestigiul pentru a mobiliza autoritățile locale și județene și de asemenea a contribuit financiar la restaurarea drumurilor. În alte două comunități incluse în studiu, primarii adjuncți au organizat întâlniri ale fiilor satului folosind ONG-urile locale pe care le-au înființat. Astfel de eforturi “le creează o imagine bună” (I12) și în plus permit autorităților locale să folosească rețele informale cu autoritățile județene.

h. Domeniul donațiilor

Cercetătorii au fost interesați în a detalia actul de a dona cu beneficii tangibile, pe termen lung pentru comunitate. Din date au reieșit câteva domenii largi de intervenție. În afară de contribuția semnificativă chiar la organizarea întâlnirilor fiilor satului, aceștia au contribuit la reabilitarea bisericii și a școlii, la înființarea de muzee locale, la biblioteca locală și documente monografice locale, cămine culturale sau grup muzical tradițional local și la susținerea echipei locale de fotbal. Merită menționat faptul că intervenția nu urmează un scenariu de „identificare participativă a nevoilor, mobilizare a resurselor și soluționare a problemelor”. Datele arată că “interacțiunea elită-săraci” determină și ea într-o mare măsură domeniul donațiilor, majoritatea domeniilor de intervenție fiind influențate de motivația prestigiului (care determină selecția domeniilor cu încărcătură simbolică mare), de rețeaua personală sau specializarea fiilor satului (care determină tipul de donație: în natură, sau financiar) și tipul de legătură cu comunitatea (autoritate locală, ONG sau rude, care determină logistica necesară pentru asistență precum transportul etc).

Atunci când se discută despre tipuri de intervenție, relația elită-săraci este uneori contestată de localnici și de elitele locale. Aceștia au subliniat faptul că poziția lor de localnici care locuiesc permanent în sat le permite să identifice mai bine nevoia locală respectivă care ar trebui luată în considerare de fiii satului pentru asistență. Ei au precizat că sunt mai conștienți de problemele zilnice importante pentru săteni. În unele cazuri, autoritățile locale și sătenii s-au declarat principalul actor pentru soluționarea problemelor. Cu toate acestea, cercetătorul a avut impresia că numai în câteva cazuri informatorii au putut să își exprime nevoile și, mai important, să creeze rețelele locale necesare pentru soluționare.

Mai jos sunt detaliate principalele domenii de intervenție a fiilor satului. Cu o singură excepție majoră (biserica), asistența oferită de fiii satului a fost în principal în natură.

Întâlnirea fiilor satului⁸

Un domeniu tipic de asistență din partea fiilor satului este chiar contribuția la întâlnirea fiilor satului. Acest tip de asistență este descrisă de participantii la studiu drept o bună “afacere” atât pentru donatori cât și pentru organizatorii întâlnirii. Primii au posibilitatea de a contribui la o activitate foarte vizibilă în timp ce cei din urmă consideră acest ajutor drept “o strategie a pașilor mărunți”: o bună metodă de a instituționaliza relațiile personale cu fiii satului, de unde posibilitatea de a cere și mai multă asistență. Fiii satului aduc contribuții în natură prin mâncare, băuturi etc. sau ajută organizatorii cu ordinea de zi a festivității (angajând formații muzicale tradiționale, fanfară etc).

Uneori fiii satului contribuie nu numai la nevoia legată direct de întâlnire, dar și la pregătirile satului pentru “marele eveniment”. De menționat faptul că unii respondenți apreciază participarea la întâlnirea fiilor satului a unor persoane “obișnuite” care nu locuiesc în sat (fiii satului folosind definiția largă) drept “investiție în sat”. Simplul fapt de

⁸ O descriere detaliată a întâlnirilor fiilor satului este prezentată într-un capitol separat.

a petrece timpul și de a se deplasa pentru a lua parte la întâlnire este recunoscut de săteni drept “investiție”.

Căminul cultural

Mulți fii ai satului au ales ca domeniu de asistență căminul cultural al satului. Aceștia au ales fie să contribuie la dezinfecția căminului cultural, fie să cumpere calculatoare, să doneze mobilă etc. O problemă tipică descrisă de fiii satului a fost dreptul de proprietate asupra căminului cultural. În multe situații, participanții au afirmat că este important ca restaurarea infrastructurii să fie suportată de autoritățile locale deoarece ei dețin drept de proprietate asupra clădirii.

Cimitirul și biserica

Un comportament filantropic tradițional este legat de sfera religioasă. Spre deosebire de alte domenii de asistență, atât localnicii cât și fiii satului își aduc în mod regulat contribuția financiară pentru cimitir și biserică.

Biserica din satul Frâncești, com. Peștișani, jud Gorj, restaurată la inițiativa și cu sprijinul Asociației Fiii Satului Frâncești

Respondenții au descris câteva situații în care diaspora alege în mod obișnuit să contribuie cu bani la întreținerea cimitirului și la restaurarea bisericii. Un participant la discuție a afirmat:

“da, cea din Italia s-a oferit să dea lunar 50 Euro pentru cimitir, pentru ca cineva să aibă grijă de cimitir. Nu am putut găsi pe cineva până acum, dar a zis că banii sunt disponibili oricând...” (I12)

“știți, cel din străinătate a ajutat foarte mult biserica. De exemplu, înainte de întâlnirea din 2001, o persoană din America a dat bani pentru iluminarea bisericii...” (I33)

Monografia muzeului și a satului

Un motiv clasic de mândrie locală — manifestată în toate comunitățile incluse în cercetare - era existența unei descrieri monografice a satului natal, la fel ca și cea a muzeului local.

Documentarea istorică a satului pare să fie un important domeniu de sprijin pentru “fiii satului”, având o imensă valoare simbolică. Fiii satului contribuie de obicei prin

multiplicarea și tipărirea cărților, furnizând documente istorice sau donând drepturile de autor pentru materialele pe care ei le scriu.

Monografia este domeniul preferat de activitate al ONG-urilor, deoarece este considerată o activitate relativ ieftină, pentru care poți obține ușor asistență de la fiii satului și este, de asemenea, un foarte eficient instrument de strângere de fonduri:

“...iar monografia, noi nu am vândut-o, faptul că noi le-am trimis o carte și le-am spus că sunt bine-veniți să ne viziteze la asociație, aceasta îi impresionează, și vin și ne dau bani. Nu mulți, pentru ca sunt pensionari.” (I43)

La fel, majoritatea ONG-urilor “fiilor satului” au drept obiectiv deschiderea unui muzeu local. Au fost situații în care fiii satului au donat casa părintească din sat pentru a putea deveni muzeu. Acesta a fost în mod special cazul persoanelor care trăiesc permanent departe de sat și care provin din familii cunoscute.

Biblioteca și școala

Biblioteca și școala sunt de asemenea domenii importante pentru sprijin, deoarece suma și logistica implicate nu sunt problematice. În general cărți, mobilă, calculatoare și conexiuni la internet sunt donate școlii și bibliotecii satului. Totuși, în anumite situații s-au întâlnit inițiative mai elaborate, când un “fiu al satului” a inițiat o instruire profesională specializată pentru copii.

Școala din com. Frata, jud. Cluj, renovată cu fonduri strânse din Germania, printr-o inițiativă a unui fiu al satului

Sporturile și activitățile de petrecere a timpului liber

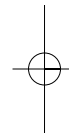
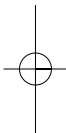
Sprijinirea echipei locale de fotbal este în mod tradițional responsabilitatea autorităților locale. Cu toate acestea, acest lucru este de obicei obținut printr-o activitate susținută de

strângere de fonduri de la “sponsorii” locali. Cel mai adesea, sponsorii sunt “fii ai satului” din orașele învecinate, care au avut succes financiar. Ei de obicei oferă echipamentul oficial, transportul pentru echipă, taxele pentru federațiile de fotbal. În mai multe situații, acești “sponsorii” au fost cei menționați spontan atunci când localnicii au fost întrebați cine a sprijinit satul. În unele situații, “sponsorul” alege să construiască un teren de hockey în apropierea satului natal. În alte situații, ONG-urile au inițiat același tip de activitate pentru terenul de fotbal.

“Într-o zi, un tânăr [sătean local] a venit la noi și-a spus <noi nu avem teren de fotbal> iar noi am spus “ok, hai să facem unul”. Am mers la autoritățile locale iar acestea ne-au spus ca putem avea unul. Ha...dar trebuie să faceți restul. Și-am început să strângem materiale de construcție, bani de la membri [de la ONG-ul “fiii satului”]. Totul a costat 24 de milioane [aprox. 800 de dolari SUA -n.a.] (140)

În mai multe situații ONG-ul local “fiii satului” a organizat excursii cu copiii sau bătrânii, folosind sprijinul “fiilor satului”. Aceasta este considerată drept o activitate foarte importantă, deoarece participanții la studiu au argumentat că într-o zonă rurală “există bătrâni care nu au părăsit niciodată satul”.

IV. ÎNTÂLNIRILE „FII SATULUI”: așteptări și experiențe

Acest capitol este un exercițiu: are drept scop cartografierea resurselor pentru dezvoltarea locală așa cum sunt ele descrise de membrii comunității și evaluează dacă “fiii satului” ar putea fi dezvoltată într-o resursă locală relevantă. Se încearcă acest lucru prin:

- Descrierea fiecărei resurse locale pentru dezvoltare, așa cum este prezentată de către informatori
- Explorarea comportamentului de la întruniri: tipul de întâlniri și scopuri
- Descrierea întâlnirii “fiilor satului”: constituire, scopuri și impact imediat

Încercând să lege valorile “fiilor satului” și a priorităților de dezvoltare, acest capitol încearcă să evalueze relevanța curentă și potențială a “fiilor satului” pentru dezvoltarea locală. De asemenea, încearcă să ofere îndrumare pentru organizarea cu succes a întâlnirilor “fiilor satului”, prin descrierea lecției pe care au învățat-o participanții.

a. Resurse locale

Discursul tipic al autorităților locale este acela că bugetul județului nu este suficient, că este distribuit folosindu-se criteriile politice și că legislația nu le permite autonomia necesară. Pe de altă parte, aceeași cercetare a dezvăluit că localnicii se așteaptă ca autoritățile locale să rezolve problemele locale și că ei consideră responsabile aceste autorități pentru nerezolvarea problemelor. Pentru a testa dacă ei îi consideră pe “fiii satului” drept o “breșă” a acestui ciclu, participanții la toate interviurile au fost rugați să identifice și să descrie resursele locale pentru a “rezolva problemele”. În timp ce acest tip de discurs era prezent, a fost surprinzător pentru echipa de cercetare faptul că majoritatea participanților la discuții — atât membri ai comunității locale, cât și autoritățile locale — au fost capabili să elaboreze asupra câtorva resurse potențiale pentru dezvoltare, incluzând - dar fără a se limita la - “fiii satului”. Ei au identificat variate mecanisme și surse pentru dezvoltarea locală insistând pe economia locală (întreprinderi situate în zonă), resurse locale (industria lemnului, etc) și proiecte (strângerea de fonduri prin scrierea de proiecte). Deși nu au fost menționați spontan ca resursă separată, “fiii satului” au fost descriși în cele mai multe cazuri drept o formă de a crește aceste resurse.

Destul de interesant, au fost situații când un simț al comunității a existat printre respondenți și răspunsul spontan la întrebarea “care sunt resursele locale?” urma să accentueze rolul localnicilor ca principal factor de dezvoltare locală. O altă impresie a echipei de cercetare a fost aceea că cele mai de succes proiecte au fost posibile datorită caracteristicilor personale deosebite ale câtorva oameni din comunitate. Într-adevăr, într-una dintre comunitățile în care s-a desfășurat cercetarea a fost întâlnită situația când un director de școală a inițiat, (printr-un “fiu al satului”) o foarte fructuoasă relație cu un ONG german, rezultatul fiind că școala a fost în întregime renovată. Întregul proces a fost bazat pe

participare și a fost recunoscut de către localnici drept cel mai transparent și important eveniment care a avut loc în sat.

Dar care a fost rolul autorităților locale pentru dezvoltare? Opinia exprimată de localnici pare să fie influențată într-un înalt grad de către experiențele personale cu autoritățile locale și a avut loc o mare dezbatere asupra problemei cine ar trebui să preia conducerea. Cu toate acestea, toți participanții au pledat în favoarea faptului că nu ar putea avea loc nici o dezvoltare fără implicarea autorităților locale. Un “fiu al satului” a exprimat acest lucru astfel:

“..ești legătura cu autoritatea, care trebuie pusă la muncă, trebuie să punem la muncă autoritatea - de exemplu, de ce credeți că [pentru întâlnirea de azi] l-am rugat pe primar să participe? Da, este o problemă a comunității, dar în final este o responsabilitate a autorităților locale, nu putem să spunem pur și simplu: nu ne pasă de autoritățile locale, noi facem ce ne place...”(I43)

b. Diaspora

Date oficiale estimează că românii care lucrează în străinătate au câștigat în 2004 aproximativ 2 miliarde de euro. Date neoficiale sugerează că cea mai mare parte a acestor resurse este atrasă în zonele rurale. Aceste date sunt susținute empiric de descoperirile noastre: în majoritatea comunităților în care s-a desfășurat cercetarea, munca în străinătate a fost descrisă drept una dintre cele mai importante strategii împotriva sărăciei existente — localnicii estimează că între 10 și 30% dintre gospodăriile au cel puțin un membru care lucrează “afară”. Prin urmare, echipa de cercetare a investigat dacă diaspora ar putea fi o resursă pentru dezvoltarea locală — ei au fost întrebați dacă aceste persoane sunt capabile și doresc să contribuie financiar la rezolvarea problemelor comunității. Numeroși respondenți au exprimat sentimentul că membrii comunității care lucrează temporar în străinătate nu sunt o resursă pentru comunitate, deoarece ei își cheltuiesc câștigurile pentru nevoile de bază ale gospodăriei. Un răspuns tipic este cel de mai jos:

“Știi, el lucrează la Budapesta, lucrează acolo. Familia e aici, și el lucrează pentru niște bani pentru familia lui, pentru ca ei să aibă din ce trăi...” (I1)

Participanții la studiu nu s-au referit la persoanele care lucrează în străinătate ca la “fiii satului”. Ei au argumentat că acestor persoane le lipsește motivația de a contribui la binele comun, de vreme ce scopul lor principal este de a-și construi propriul statut economic, spre deosebire de “fiii satului” autentici, care deja au atins culmea carierei. Mai mult decât atât, persoanele care lucrează în străinătate sunt mai tinere decât autenticii “fii ai satului”, astfel mai puțin aplecate spre implicarea în problemele comunității. Unii dintre respondenți au argumentat chiar că aceste persoane nu au nici un motiv să ajute satul natal deoarece ei nu au beneficiat de aceleași oportunități de dezvoltare precum cei din “generația de aur”. Acest sentiment a fost exacerbat în comunități unde definiția “fiii satului” este aceea de “simbol cultural”. Alți respondenți au argumentat că munca temporară în străinătate este o “strategie personală” pentru sărăcia personală — astfel fără valoare pentru comunitatea extinsă:

“știți, e cam așa: chiar acum un băiat a venit din Portugalia, va sta aici două luni, apoi va pleca din nou. Înțeleg că vrea să-și renoveze casa, a câștigat peste 10.000 de euro. Asta e ceea ce fac cei mai mulți dintre ei, muncesc din greu pentru o perioadă, apoi se întorc acasă și construiesc o casă, cumpără o mașină - în general asta e ceea ce fac ei...” (I45)

Merită notat faptul că există o situație majoră când diaspora este considerată drept o sursă sigură pentru strângerea de fonduri și este “plasată” de către respondenți sub definiția de “fiii satului”: este vorba despre oamenii stabiliți definitiv în altă țară. Acesta este de obicei cazul persoanelor care au părăsit România înainte de 1989 sau cazul comunităților etnice ai căror membri au părăsit România începând cu 1990, plecând la rudele care locuiesc în afara României. Respondenții au formulat mai multe motive pentru această situație. În primul rând, sentimentul patriotic este mult mai prezent la acele persoane care locuiesc permanent în străinătate, ceea ce duce la o mai mare implicare. În al doilea rând, aceștia au fost mai “expuși” la un comportament filantropic — considerat o caracteristică a societăților vestice. În sfârșit, statutul lor financiar le permite să contribuie financiar — cu numerar, în cele mai multe cazuri. Respondenții au descris multe situații în care oamenii care trăiesc permanent în străinătate au sprijinit comunitatea. Câteva exemple tipice sunt prezentate mai jos:

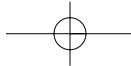
“... știți, am o rudă care trăiește în Statele Unite din '84 și el întotdeauna a venit la întâlnirile “fiii satului”, și chiar dacă nu e nici o întâlnire, el merge la primărie să întrebe despre probleme, despre natalitatea și mortalitatea din sat, despre grădiniță, despre biserică. Și întotdeauna vrea să ajute...” (I27)

“este băiatul ăsta, care acum trăiește în Elveția. A venit la întâlnire și ne-a dat 10 milioane de lei vechi, pentru buletinul nostru informativ. Și nu a vrut ca noi să menționăm contribuția lui...”

Au existat situații în care atât românii stabiliți în străinătate, cât și străinii stabiliți în comunitate au fost considerați resurse importante. Străinii stabiliți în comunitate au fost descriși de către membrii comunității drept persoane care au de asemenea cunoștințele potrivite și știința de a ajuta comunitatea și dorința de a face acest lucru. Ei au descris numeroase situații în care străinii s-au implicat în rezolvarea problemelor comunității prin strângerea de fonduri și prin lobby pe lângă ONG-uri din țara lor de origine sau contribuind semnificativ la un program de înfrățire a comunităților lor cu alte localități.

c. Economia locală

Discutând despre asistență, respondenții erau mai degrabă înclinați să folosească exemple ale firmelor locale, mai degrabă decât persoane individuale. Participanții s-au referit la asistența din partea companiilor ca la “sponsorizare”. Respondenții au argumentat că companiile sunt ușor de abordat (și acest lucru nu este considerat cerșetorie) iar tipul de donație este legat de afacerea lor (astfel nu reprezintă un mare efort financiar pentru companii). Sponsorizările sunt de obicei legate de un eveniment public, (cum ar fi întâlnirile “fiii satului”) sau de un proiect specific inițiat de localnici sau de autoritățile

locale. Totuși, acest tip de resursă nu este în mod necesar legată de mecanismul “fiii satului” (de exemplu, să soliciți doar companiile în care un fiu al satului deține o poziție de conducere). De obicei, ei se adresează companiilor mari, care sunt motivate de rațiuni publicitare:

“cu Petrom, cineva a mers la ei și i-a întrebat dacă ar putea ajuta copiii satului. Ei sunt 21. I-au ajutat; au oferit 1,5 milioane per copil. Noi am scris ceea ce aveau nevoie și ei au venit și au cumpărat acele lucruri...” (I35)

Companiile mari — în special acelea care exploatează resursele locale (lemn, ciment, companiile de construcții, etc) — sunt descrise drept o sursă majoră pentru rezolvarea problemelor legate de infrastructură — drumuri, poduri, etc. În general, aceste companii au logistica și interesul de a repara infrastructura din moment ce tot ei o exploatează. Totuși acest lucru este valabil doar dacă autoritățile locale nu au titluri de proprietate și nu fac răspunzătoare aceste companii. Un respondent exemplifică aceste situații în următorul citat:

“..da, cineva ar putea avea ceva profit de pe urma lor [a marilor companii], ceea ce înseamnă că ei trebuia să repare toate drumurile satului. Ei depind mult de autoritățile locale, mai ales înainte de 1989 depindeau. Le putem folosi, dar primarii le folosesc pentru interesul personal....” (I37)

Nu e surprinzător că dezvoltarea economică locală — tradusă în creșterea diversității tipurilor de venit (nu doar din agricultură, dar și din mica industrie, prin exploatarea resurselor naturale locale) este descrisă de majoritatea respondenților drept o importantă resursă potențială pentru dezvoltarea locală. Ei se referă de obicei la această resursă ca fiind mult mai viabilă decât comportamentul filantropic. Aceste activități generatoare de venit le vor permite — în viziunea participanților — să atingă un statut economic astfel nemaifiind dependenți de asistența externă.

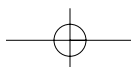
d. Întâlnirile “Fiii satului”

Acest subcapitol descrie modul în care sunt organizate întâlnirile “fiii satului”. Punctul de interes a fost acela de a investiga dacă aceste întâlniri ar putea fi un vehicul pentru construirea legăturilor între membrii comunității și diaspora — astfel conducând la un plan de dezvoltare comun. De asemenea, aceste întâlniri urmăresc să identifice cea mai bună modalitate de a organiza o întâlnire de succes a “fiilor satului”.

Respondenții au identificat o listă extinsă de ocazii în care membrii comunității se întâlnesc și la unele dintre acestea rezultatul este mai degrabă similar. Cea mai asemănătoare cu “fiii satului” în termeni de rezultat emoțional este hramul.

În total, au fost identificate în jur de 6 tipuri de întâlniri / adunări “instituționalizate”:

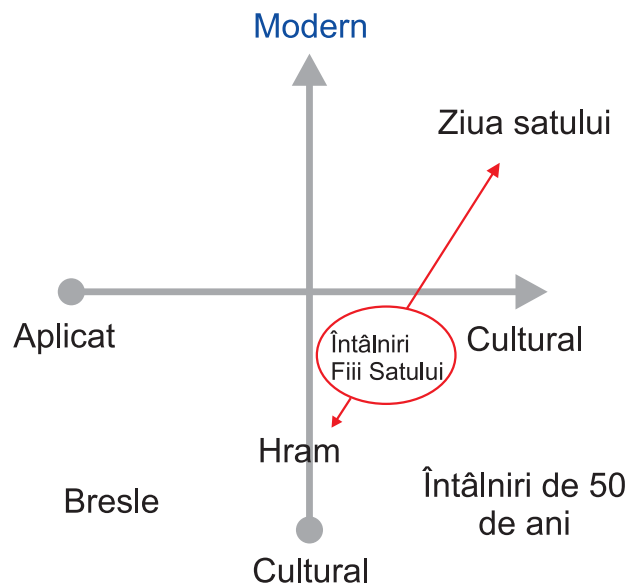
- „50 de ani”: adunare a întregului leat care s-a născut acum 50 de ani
- „Ziua satului”: adunare a tuturor membrilor comunității la o festivitate care celebrează satul (o dată pe an)

- „Hram”: adunare religioasă (o dată pe an)
- „Fiii satului”: adunare a tuturor persoanelor născute în aceeași comunitate
- Asociațiile: legate de întâlnirea profesioniștilor (la nivel rural)
- Adunări oficiale ale ONG-urilor locale.

În unele cazuri, membrii comunităților precum și autoritățile locale s-au referit la mai multe din aceste tipurile de întâlniri, de exemplu într-un an au organizat o “zi a satului”, în timp ce în anul următor, la aceeași dată și cu aceleași aranjamente au etichetat această întâlnire drept o întâlnire “fiii satului”.

Criteriile pentru „cartografierea” diverselor întâlniri care au avut loc în comunitate sunt legate de **proprietate** (fie organizate și susținute financiar complet de către autoritățile locale, fie organizate de alte ONG-uri formale, sau de membri ai comunității mai puțin protocolari) și **rol** (fie un rol cultural, cu extinse beneficii emoționale pentru comunitate, dar cu aplicabilitate redusă sau inexistentă asupra rezolvării problemelor, fie având un rezultat mai aplicat). Folosind aceste criterii, participanții au plasat spontan întâlnirile după cum urmează:

Nu e surprinzător că primul cadran, care arată întâlnirile moderne și aplicate (de exemplu, similare cu acelea promovate de organizațiile de dezvoltare comunitară) este gol. Cele mai aplicate adunări sunt cele ale breslelor, deoarece scopul explicit al acestui tip de organizație este acela de a preda deprinderi. Deși destul de tradiționale, întâlnirile de “hram” au de asemenea o parte aplicată explicită: curățarea bisericii și a cimitirului.

Fiii satului par să aibă, prin comparație cu alte tipuri de întâlniri, un profil mai puțin distinct. În vreme ce ideea este una foarte intuitivă și aprinde sentimente tradiționale chiar patriotice, aceste întâlniri nu au un profil distinct: sunt fie asociate cu “hramul” (atunci

când proprietatea aparține mai mult membrilor comunității), fie cu “ziua satului” (atunci când proprietatea aparține mai mult autorităților locale).

Scopul întâlnirii

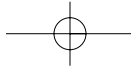
Care este scopul întâlnirii “fiii satului”? Cum este stabilit acest scop? Această cercetare a arătat că întâlnirile “fiii satului” sunt considerate un scop în sine. Atunci când au fost întrebați, participanții au menționat că “scopul întâlnirii este de a-i cunoaște pe toți cei născuți aici” (I14). Rolul principal al întâlnirii ar fi de a accentua și de a încuraja “latura sentimentală a evenimentului” și de a experimenta încă o dată “sentimentul de dragoste și de rememorare a pământului natal”. O “segmentare” tipică descrisă de majoritatea respondenților este aceea că autoritățile locale sunt responsabile cu problemele administrative (în principal probleme de infrastructură), în timp ce partea “spirituală” este o responsabilitate a tuturor. Prin urmare, numeroși respondenți au argumentat că întâlnirile “fiilor satului” sunt un eveniment cultural. Scopul ONG-urilor formale este descris în aceiași termeni de către membri:

Farfurie aniversară, com. Gura Râului, jud. Sibiu

“știți, noi avem un statut — dezvoltarea sentimentului național, ridicarea nivelului cultural prin organizarea evenimentelor culturale, întâlniri, etc” (I17).

A fi implicat în alte tipuri de activități este văzut drept nefezabil (de vreme ce necesită sume mari de bani) și în același tip ca o “încălcare” a responsabilităților autorităților locale. Același respondent accentuează de câteva ori că problemele culturale și de infrastructură sunt destul de diferite și nu ar trebui considerate asemănătoare:

“...noi niciodată n-am vrut să fim un substitut pentru autoritățile locale. Dacă oamenii vin la noi și ne spun că sala de cultură se dărâmă, noi vedem lucrurile acestea și, dacă sunt de competența autorităților locale, trimitem scrisori oficiale pentru a-i informa...”

Dimensiunea “spirituală” a întâlnirilor “fiii satului” a fost accentuată de către respondenți în numeroase ocazii. Mulți exprimă sentimentul că evenimentul nu ar trebui asociat explicit cu un interes economic. La fel, a avea o agendă ascunsă, (adunarea “fiilor satului” pentru o sărbătorire dar cerându-le mai târziu ajutor financiar) nu a fost considerat o abordare “etică” de către respondentul mediu. Întâlnirile “fiii satului” sunt, în viziunea participanților, o “hrană pentru suflet”.

În plus, atunci când au fost întrebați dacă o astfel de întâlnire ar putea fi mai “aplicată”, majoritatea respondenților au fost reticenți. Pentru respondentul mediu, transformarea întâlnirii într-un “eveniment de strângere de fonduri” nu a fost considerată potrivită pentru întâlnire. În momentul în care au fost întrebați despre scopul întâlnirilor “fiii satului” și dacă ale ar putea fi mai “aplicate”, unii dintre participanții la discuție au spus:

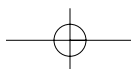
“...știți, am simțit o rumoare dinspre ei, pentru că au găsit un magnet aici și este o mare bucurie și satisfacție deoarece întâlnești persoane pe care nu le-ai mai văzut de 15 ani, pentru că acesta este întregul scop. Nu urmăresc un alt scop, să se îmbogățească sau ceva asemanător, totul este o problemă de sentiment, de emoție. Toți oamenii au emoții...” (I17)

“...dacă le ceri să te ajute în mod efectiv, nu cred că ai avea cui să te adresezi, toată lumea are probleme personale. Și nu cred că merită, pentru că este peste puterile lor. V-am spus: ceea ce-i unește este copilăria lor, prietenii lor. Ei vin pentru că pur și simplu își amintesc de sat sau de oameni. V-am spus și repet: ce-i unește sunt amintirile din copilărie, nu pot vedea nimic altceva...[...] aceasta este dimensiunea spirituală și nu cred că partea financiară are ceva de-a face cu acest lucru ...”.

Mai mult, acei respondenți care au afirmat că ei urmau ideea unei mai mari implicări a “fiilor satului” ca rezultat al unei întâlniri, au descris experiența lor drept “dezamăgitoare”. Era destul de clar din cele două cazuri când întâlnirile clasice ale “fiilor satului” au fost urmate de o întâlnire separată care avea drept scop discutarea problemelor comunității că așteptările localnicilor față de implicarea “fiilor satului” nu au fost îndeplinite. Un respondent descrie întâlnirile “aplicate”:

“...știți, oamenii vin mai ales ca să-și vadă rudele. Știți, oamenii vin la întâlniri, dar nu la forum [întâlnirea aplicată-n.a]. La primul forum erau cam 16 participanți. Dar anul trecut n-a venit nimeni...” (I12)

Destul de interesant, întâlnirile “fiii satului” nu au drept scop discutarea și prezentarea problemelor, ci “ascunderea” problemelor. Cum multe dintre întâlnirile “fiii satului” sunt asociate cu sărbătoriri tradiționale (religioase), satul însuși are o imagine mai bună comparativ cu o perioadă normală. Acest lucru reprezintă, în viziunea participanților, un motiv pentru “fiii satului” de a nu se implica în discutarea problemelor.

“știți, ei vin doar în zile festive, când totul este frumos și poate acesta este un motiv pentru ei de a nu simți nevoia de a ne ajuta. Problema noastră este aceea că trebuie să ne ajutăm singuri...” (I41)

Într-adevăr, numeroși respondenți au spus că înaintea unei astfel de întâlniri satul se pregătește pentru o astfel de festivitate: casele și gardurile sunt vopsite, drumurile sunt reparate și școala e renovată. Au existat multe situații când o comunitate s-a putut mobiliza pentru a se putea pregăti pentru o întâlnire a “fiii satului”. În orice caz, informatorii erau dornici să se mobilizeze fără să știe dorința “fiilor satului” de a oferi asistență comunității. Un respondent descrie mai jos cum a fost școala pregătită pentru întâlnire:

“...directorul școlii i-a invitat pe toți să vadă clasele, știu că era îngrijorat că nimeni nu va veni să îl ajute să curețe sălile de clasă, dar la sfârșit a venit până și preotul. Au venit de asemenea să ajute și părinții elevilor... ..” (I23)

Deși respondenții au accentuat faptul că întâlnirile “fiii satului” au doar un “rol spiritual”, participanții au părut de asemenea să înțeleagă oportunitatea de ajutor pe care o au întâlnirile “fiii satului”, deoarece mulți au identificat două roluri potențiale pentru astfel de întâlniri: monitorizarea schimbărilor în interiorul comunității și oferirea de idei / cunoștințe pentru dezvoltare (de exemplu, scrierea de proiecte, etc). Pur și simplu, ei nu descriau “fiii satului” drept o resursă competitivă, (de exemplu bani numerar, un număr de materiale de construcție, etc) ci drept o resursă care poate fi “accesată” continuu pentru dezvoltării comunității. Un respondent descrie “rolul de monitorizare” al fiilor satului:

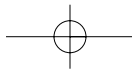
“...unii dintre ei au făcut comentarii critice...de exemplu, unul ne-a spus să facem șanțuri pentru drum, alții au spus că avem nevoie de iluminat public, știți că ei vorbesc liber: că podul nu este bun, tot soiul de probleme pe care noi le știam deja, dar oamenii le-au observat și ne-au spus de ele... (I44)

Alt respondent (primarul) a exprimat acest lucru astfel:

“...știți, uneori discutăm despre autoritățile locale, despre școală, etc,... în general aceia care au plecat ne-au lăsat pe noi să rezolvăm problemele, desigur că ei vorbesc despre asta, dar nu fac ceva efectiv, ne spun să facem asta și asta, lucruri de-astea. Și în final, toată lumea spune acest lucru văzându-și propriul interes...” (I41)

Echipa de cercetare a fost de asemenea interesată în tipul de beneficii tangibile care ar putea fi oferite în urma unei întâlniri “fiii satului”. Prin urmare, respondenții au fost rugați să descrie dacă ei ar putea identifica niște scopuri mai “aplicate” ale întâlnirilor “fiii satului”. Este de notat că aceiași respondenți care au accentuat “rolul cultural” al întâlnirilor “fiii satului” au concluzionat că problemele comunității nu pot fi pur și simplu ignorate. Un membru al ONG-ului “fiii satului” descrie o astfel de situație:

“...știți, am făcut o cerere către Electrica pentru a înlocui cablurile electrice din sat, iar ei au un plan de dezvoltare în care ne-au inclus și pe noi. Acestea sunt intervenții pe care

le facem în afara statutului nostru, dar nu poți pur și simplu să treci peste niște probleme sau aspecte care îi preocupă pe oameni ....” (I16)

Turismul este domeniul principal în care zona culturală și cea aplicată sunt considerate suprapuse și mulți respondenți au exprimat sentimentul că întâlnirile “fiii satului” ar putea fi folosite drept un vehicul de dezvoltare a acestui domeniu. Educația (educația pentru sănătate, etc) și stabilirea unui mic atelier meșteșugăresc au fost alte domenii care ar putea fi asociate cu scopurile întâlnirilor “fiii satului”. Alte “evenimente de asistență” la scară redusă au fost descrise de către participanți drept bune - fie ca urmare a întâlnirilor “fiii satului”, fie descrise drept asistență individuală - și totuși toate sunt considerate ajutor individual sporadic pentru un proiect specific inițiat de către unii dintre membrii comunității și nu sunt considerate ajutor sistematic oferit ca urmare a întâlnirilor “fiii satului”. Nu este mai puțin adevărat că mulți respondenți au exprimat sentimentul că întâlnirea a reușit inițierea unui proces de asistență — care nu a fost însă finalizat.

Conținutul întâlnirii

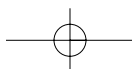
În majoritatea interviurilor, respondenții au descris un conținut surprinzător de asemănător al întâlnirilor “fiii satului”. O întâlnire tipică “fiii satului” începe cu vizitarea bisericii și asistarea la ceremonia religioasă. Continuă cu o vizită la cimitir, împreună cu rudele lor. Această vizită este, în unele cazuri, urmată de o vizită la școală sau la alte instituții relevante pentru “fiii satului”. Apoi urmează o ceremonie oficială — întâlnirea propriu-zisă. Întâlnirea aceasta începe de obicei cu discursuri din partea autorităților locale și / sau județene. Unii dintre primari folosesc această oportunitate pentru a oferi titlul de “cetățean de onoare” unor “fii ai satului” foarte vizibili, pentru a oferi premii localnicilor, pentru a organiza concursuri, a citi scrisori de la cei care nu au putut veni, etc. Ordinea de zi a întâlnirii începe cu un eveniment cultural — o formație de muzică populară, un film patriotic, etc), apoi cina oficială. A doua zi, este organizat un eveniment sportiv, de obicei un meci de fotbal între generații.

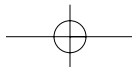
Evenimente

Participanții se așteaptă și ca “ceva special” să aibă loc la întâlnire. Prin urmare, în afara conținutului “tradițional” al întâlnirii, aceasta are de obicei un eveniment special, cel mai adesea inaugurarea unei noi școli, unui nou muzeu al satului, unei noi biserici, unui nou sediu al Primăriei, unei monografii a satului - toate acestea legate de “partea spirituală” și uneori realizate cu ajutorul “fiii satului”. Acest eveniment special poate fi de asemenea și “tema” întâlnirii. Interpreți populari bine cunoscuți sau liderul bisericii regionale sunt invitați de asemenea la eveniment. Târguri speciale sunt de asemenea menționate de către respondenți. În alte cazuri, fanfara militară sau alte demonstrații sunt considerate “evenimentul”.

Participanți

Participanții sunt atât localnici cât și membri ai diasporei și sunt în număr de aproximativ 500 de persoane. Participanții la studiu au menționat numeroase țări și localități din

România de unde vin “fiii satului”. Ei au argumentat că atât oamenii foarte vizibili cât și oamenii “normali” vin la întâlnirile “fiii satului”. Mulți dintre “fiii satului” vin împreună cu soții(ile) și copiii. În unele cazuri, oamenii din satele vecine vin și ei, de asemenea autoritățile județene și sponsorii locali.

Pregătiri

Întâlnirea însăși este descrisă drept o sărbătoare și înainte de fiecare întâlnire comunitatea se pregătește pentru ea: sunt vopsite garduri și poduri, casele și curțile sunt curățate, bisericile sunt rezugrăvite, sunt îmbrăcate costume tradiționale. Un respondent remarcă faptul că pregătirile sunt asemănătoare cu cele pentru Crăciun. Totuși, mobilizarea durează la fel de mult ca și întâlnirea însăși.

“este o întâlnire foarte importantă, este ca un festival, toată lumea vopsește, aranjează și schimbă efectiv imaginea satului. Păcat că este doar pentru o zi...” (I40)

Perioada și anvergura întâlnirilor

Întâlnirea este de obicei organizată în asociere cu o celebrare a numelui bisericii (“hram”) - de obicei un sfârșit de săptămână în timpul verii. Alții menționează drept perioadă pentru întâlnirile “fiii satului” Paștele. Această perioadă are mai multe avantaje: oamenii aceștia de obicei vin acasă în această perioadă, evenimentele pot avea loc în spațiu deschis și în perioadele de vacanță este de așteptat ca și diaspora să poată participa. Cea mai probabilă perioadă este în timpul lunii august. Întreaga întâlnire durează cam 2 zile.

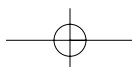
Frecvența întâlnirilor

Au existat diferențe notabile între estimările participanților referitoare la frecvența ideală a acestor întâlniri, în funcție de gradul de experiență în privința lor și prin scopul perceput al întâlnirilor. Respondenții care au participat la o singură întâlnire și care sunt de acord că scopul acesteia ar putea fi mai aplicat spun că ar dori să vadă această întâlnire având loc anual. În orice caz, respondenții care au organizat deja mai multe întâlniri au fost mai reținuți și au argumentat că cea mai bună perioadă ar fi o dată la 5 ani — de vreme ce o “supra-utilizare” a “sentimentului de pământ natal” îl va eroda și întâlnirile vor avea mai puțin succes. În unele cazuri, întâlnirile “fiii satului” sunt reeditate după o “fereastră” de aproximativ 15 ani. Această idee este exemplificată mai jos de către un respondent: .

“...[în fiecare an] este prea curând, deoarece cu cât oamenii se întâlnesc mai des, cu atât mai repede acest sentiment se erodează. Din acest punct de vedere, cum să spun, al încărcăturii [sentimentale], aceasta este mai scăzută dacă întâlnirile sunt mai frecvente. Vor veni toți într-o zi și vor realiza că nu mai au nimic nou să-și spună. Mai rar e mai “mișcător” ....” (I4)

“Proprietatea” întâlnirilor

Deși nu au fost stimulați de către cercetători, respondenții au discutat despre cine a avut inițiativa și cine a organizat întâlnirile. Ei au fost de acord că un comitet de organizare care

deține abilități logistice pentru un astfel de eveniment este obligatoriu și că autoritățile locale ar trebui să aibă un rol important. Cu toate acestea, au existat viziuni conflictuale asupra cui ar trebui să-și asume rolul de lider și proprietatea întregii întâlniri. O părere a fost aceea că autoritățile locale ar trebui să acorde sprijin logistic și financiar (de exemplu transport, acces la clădiri, bani etc) dar nu ar trebui să preia conducerea și să-și asume gloria pentru întreaga întâlnire. Ei au spus că responsabilitatea și proprietatea ar trebui distribuite în mod egal printre toate autoritățile: școală, biserică, elitele locale și localnici. Mai mult decât atât, unii respondenți au argumentat că autoritățile locale nu sunt pregătite să aibă de-a face doar ele în mod corespunzător cu un astfel de eveniment. De obicei, când acest lucru se întâmplă, evenimentul devine un instrument pentru campanie politică, iar partea de logistică este slab organizată. Un alt dezavantaj major atunci când proprietatea este în întregime a primarului este discontinuitatea întâlnirilor. Un respondent exemplifică:

“...știți, la noi în sat au fost alegeri la fiecare 2 ani [4 ani este intervalul obișnuit —n.a.] și am avut fluctuații, ei s-au tot schibat, și noi nu am reușit să avem întâlnirea “fiii satului ...” (I31)

Pe de altă parte, atunci când autoritățile locale sunt excluse total de la aceste întâlniri, întâlnirea este văzută ca o unealtă politică pentru candidații din opoziție (de obicei elita locală). La modul ideal, elita locală fără nici un fel de agendă politică ar trebui să preia conducerea în organizarea întâlnirilor “fiii satului”. Au existat situații când întâlnirile “fiii satului” nu au fost susținute de primar deoarece ele au fost organizate de un fost primar sau de către un contra candidat.

Publicitatea întâlnirilor

Au fost descrise două mari canale de publicitate pentru întâlnirile “fiii satului”. Cel mai eficient este reprezentat de trimiterea de invitații personale fiecărui participant, cu o scurtă descriere a programului (o metodă descrisă mai ales de comunitățile mai experimentate). Rudele sunt de asemenea încurajate să cheme “fiii satului”. Ziarele și stațiile de televiziune locale sunt de asemenea un mijloc destul de folosit pentru de a face publicitate întâlnirilor, deși mai puțin eficient (o metodă descrisă în cazul întâlnirilor a căror proprietate a fost deținută în întregime de către autoritățile locale.) Când sunt combinate, aceste metode de a face publicitate întâlnirilor “fiii satului” duc la o întâlnire mult mai de succes, deoarece se adresează personal oamenilor cu un anumit statut, dar de asemenea creează un “eveniment” (de vreme ce apare “la știri”).

V. CONCLUZII

Acest raport își bazează concluziile pe 9 studii de caz care au fost efectuate în perioada februarie — iunie 2005. Deoarece domeniul analizat este doar pe scurt explorat, este într-adevăr devreme să emitem o teorie generală despre mecanismul “fiii satului”. Cu toate acestea, este fără îndoială suficient pentru a atrage atenția asupra unui număr de situații și probleme, asupra întrebării “cum poate fi folosit acest fenomen în procesul de dezvoltare locală?”, și pentru a duce la un anumit tip de răspunsuri pentru profesioniștii dezvoltării comunitare.

La nivel metodologic, a existat o consistență remarcabilă în răspunsurile tuturor informatorilor în comunitățile incluse în studiu — deși acestea au fost selectate pentru a asigura o varietate de cazuri. Acest lucru sugerează faptul că mecanismul “fiii satului” este mai degrabă general și prezent în întreaga țară și poate fi inclus în mecanisme mai largi (cum ar fi filantropia). Într-adevăr, unele date empirice sugerează că mecanismul “fiii satului” reprezintă o modalitate de a canaliza comportamentul filantropic pre-existent. După cum s-a exprimat un respondent, “dacă ei vor să ajute, cel puțin își ajută propriul sat”.

Conștiința universală a conceptului “fiii satului” poate fi atribuită nu doar popularității create prin publicitatea făcută întâlnirilor, ci prin natura foarte intuitivă a conceptului, care reușește să cuprindă o bogată imagistică sentimentală (dragostea de pământul natal, datoria față de pământul natal, momentele fericite din copilărie, sentimentele patriotice, prestigiul și motivațiile statutului). Imagistica asociată conceptului “fiii satului” duce la descrierea “fiilor satului” drept o mișcare spirituală. Totuși, această imagistică asociată a ridicat de asemenea un număr de întrebări referitoare la beneficiile tangibile care ar putea fi oferite prin instituționalizarea acestei forme de caritate. Mai întâi, asocierea “fiilor satului” cu ideea unui “eveniment de strângere de fonduri” a fost respinsă. “Cerșetoria nu arată bine” a spus un respondent. În al doilea rând, tipul de intervenție este în întregime la discreția “fiilor satului”, care nu se simt datori să răspundă la orice agendă ar avea localnicii. În final, orice tip de ajutor așteptat este doar un ajutor relativ mic în natură și este tributar aceleiași imagistici asociate cu “fiii satului”: doar domeniile cu încărcătură simbolică (școala, muzeul, evenimentele sportive) sunt selectate drept domenii de asistență. Turismul (promovarea specificului satului — de ex. satul lui Brâncuși) — este unica excepție unde domeniul “aplicat” a fost considerat pentru ajutor din partea “fiii satului”.

În toate studiile de caz, comunitățile au fost capabile să recheme oameni care au părăsit satul la o vârstă fragedă pentru a urma o educație superioară. Unii dintre ei este posibil să se întoarcă în sat, o dată retrași din funcțiile de conducere din industrie sau o dată ce au atins culmea carierei politice. În orice caz, ei sunt văzuți drept un bun important de-a lungul vieții lor active. Acest lucru conduce la ideea că localitățile mai puțin “norocoase”, care sunt lipsite de servicii elementare sunt considerate mai puțin capabile să capitalizeze

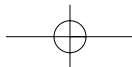
aceste resurse (deoarece reîntoarcerea într-un sat foarte sărac va fi foarte puțin probabilă pentru elitele din diaspora).

Prin “fiii satului”, localnicii au creat o legătură prin intermediul căreia autoritățile locale și membrii comunității au acces la elitele active din diaspora, care au capacitatea de a mobiliza resurse guvernamentale și de a cataliza schimbarea pozitivă prin rolul lor de “monitori” ai dezvoltării în comunitate. Cu toate acestea, comunitatea eșuează în a se organiza în jurul acestei resurse și în a-și exprima nevoile, ceea ce creează un sentiment de “proces început, dar nefructificat”. Acest sentiment a fost împărtășit de către toți participanții la cercetare (cercetători și respondenți în aceeași măsură). Un motiv pentru această situație a fost “gândirea în alb și negru” vizavi de împărțirea responsabilităților: pășirea pe domeniul problemelor de infrastructură înseamnă “atacarea” responsabilităților autorităților locale. Doi dintre respondenți au argumentat de asemenea și că este de “bun simț” ca indivizii, chiar dacă acționează colectiv, nu sunt împuterniciți să atingă probleme de infrastructură la scară medie sau mare.

În mod tipic, existența unui grup local activ compus din elitele locale (care nu au o agenda politică) și suportul autorităților locale care însă nu deține întreaga proprietate asupra evenimentului (“politicos” a fost termenul folosit de unul dintre respondenți) a fost excepția unde comunitatea a putut capta această resursă și procesul a fost fructificat. Integrarea agendei fiilor satului în agenda locală pare să funcționeze numai dacă localnicii au o agendă specifică pentru un proiect de scară redusă, iar cererile să fie legate de domeniul de activitate al fiilor satului. Cu cât este mai aplicat și mai de succes din punct de vedere financiar proiectul, cu atât este mai probabilă asistența.

Poate cea mai remarcabilă descoperire a acestui studiu este aceea că de multe ori întâlnirile fiii satului s-au dovedit a fi o tribună pentru exprimarea publică, unde problemele au fost discutate deschis și ridicate de un număr mare de membri ai comunității. Aceasta poate fi o descoperire importantă în comunitățile în care abilitățile participative sunt scăzute și acest lucru s-a întâmplat doar ca rezultat al intervenției externe (facilitare, etc) Este unica situație în care autoritățile locale au fost responsabile și exercițiul politic democratic a avut loc. Pe parcursul întâlnirilor, fiii satului au avut loc dialoguri fructuoase, prin participarea tuturor celor implicați. Fiii satului au numeroase cunoștințe și experiență pentru cultura democratică și poate că un proiect viitor ar trebui să capitalizeze “fiii satului” drept “facilitatori naturali” — o resursă în mod normal inexistentă în comunitățile mici. Această concluzie este încorporată în afirmația unui respondent:” astăzi există tineri care nu părăsesc niciodată satul...în felul acesta “fiii satului” se pierd...”

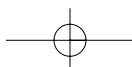
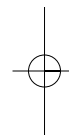
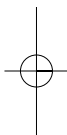
Cea mai mare provocare o reprezintă faptul că în afara mecanismului “fiii satului”, ajutorul dat de către elite externe este explicat mai degrabă prin motivații personale decât prin motivații de grup — aceasta este de asemenea și o cauză a perpetuării tipului de relație patron — client și permite favorizări personale în selectarea atât a celor care primesc ajutorul, cât și a tipului de ajutor. Poate că ar trebui generate programe care să se ocupe și de această situație. Diaspora ar trebui văzută mai puțin drept “altruisti” și mai mult drept

o “agenție” — în acest mod va fi adresat sentimentul de dependență de anumite elite externe. În acest mod, “fiii satului” se va deplasa de la o formă de ajutor tradițională, bazată pe caritate, la o formă de ajutor bazată mai mult pe comunitate.

Esența fenomenului “fiii satului” se bazează pe respect, iar sprijinul lor este condus de echilibrul corect sau de motivația normativă și de încredere. Din această perspectivă, agenda locală ar trebui de asemenea să fie alcătuită de către un grup, mai degrabă decât de solicitări individuale. Un efort susținut este solicitat din partea comunității locale de a menține aceste condiții iar programele viitoare ar trebui să aibă în vedere și acest aspect. Este de înțeles de ce trebuie susținute grupurile locale care vor avea inițiativa și calitățile de a valorifica încrederea și motivația “fiilor satului”.

Imaginea asociată cu adevărații “fii ai satului” (cinste, reviriment cultural, etc) conduce la un foarte îngust domeniu de asistență din partea lor (biserică, monografie, muzeu, etc). Deplasarea atenției “fiilor satului” de la aceste domenii de asistență ar trebui să fie o un efort important a practicienilor. Acest lucru ar putea fi făcut prin favorizarea unei duble comunicări, între diaspora și localnici, în acest mod fiind realizată o conexiune între nevoile existente și asistența oferită. Întâlnirile “fiii satului” ar putea favoriza astfel de legături.

Cod	Județ	Sat	Persoană interviuată
(I1)	Harghita	Lueta	Bărbat, pensionar, 78 de ani
(I2)	Harghita	Lueta	Bărbat, profesor de istorie la școala locală, în jur de 35 de ani, implicat în "Asociația tinerilor din Lueta"
(I3)	Harghita	Lueta	Bărbat, în jur de 30 de ani, președintele "Asociației tinerilor din Lueta"
(I4)	Cluj	Aluniș	Bărbat, 30 de ani, primar, organizatorul sărbătorii fiilor satului
(I5)	Brăila	Ciocile	Bărbat, 50 de ani, Primar
(I6)	Brăila	Ciocile	Bărbat, 40 de ani, vice-primar
(I7)	Brăila	Ciocile	Femeie, 40 de ani, profesoară la școala locală și directoare a Casei de Cultura locale
(I8)	Brăila	Ciocile	Bărbat, 45 de ani, preotul local
(I9)	Sibiu	Săliște	Bărbat, 52 de ani, sătean, mecanic
(I10)	Sibiu	Săliște	Femeie, 55 de ani, proprietara internatului local, stabilită aici acum câțiva ani, foarte implicată în asociațiile locale și în organizații pentru promovarea locală
(I11)	Gorj	Frâncești	Femeie, 37 de ani, membră a comitetului director al asociației locale "Asociația Fiii Satului Frâncești"
(I12)	Gorj	Frâncești	Femeie, 50 de ani, membru și secretar al "Asociației Fiii Satului Frâncești"
(I13)	Gorj	Frâncești	Femeie, 30 de ani, profesoară
(I14)	Cluj	Frata	Bărbat, 48 de ani, administrator al școlii
(I15)	Timiș	Stanciova	Bărbat, 35 de ani, sponsor al echipei locale de fotbal, membru în Asociația sârbilor
(I16)	Iași	Uricani	Bărbat, 60 de ani, Președinte Executiv al Asociației Culturale "Fiii Satului Uricani"
(I17)	Iași	Uricani	Bărbat, 55 de ani, secretar al Asociației Culturale "Fiii Satului Uricani"
(I18)	Cluj	Frata	Femeie, 35 de ani, bibliotecară
(I19)	Cluj	Frata	Femeie, 43 de ani, secretară la Primarie
(I20)	Cluj	Frata	Bărbat, 45 de ani, Primar
(I21)	Timiș	Stanciova	Bărbat, 40 de ani, preot sârb
(I22)	Sibiu	Gura Râului	Bărbat, 35 de ani, profesor, "promotor" al ideii de fii ai satului
(I23)	Cluj	Frata	Femeie, 35 de ani, bibliotecară, autoare a monografiei locale

(I24)	Vaslui	Vulturești	Bărbat, 75 de ani, consilier local
(I25)	Vaslui	Vulturești	Bărbat, 50 de ani, director de școală și fost primar
(I26)	Vaslui	Vulturești	Bărbat, 60 de ani, sătean, pensionar
(I27)	Harghita	Lueta	Bărbat, 40 de ani, Primar
(I28)	Harghita	Sandominic	Bărbat, 28 de ani, reprezentant al unui ONG, a părăsit satul acum 3 ani
(I29)	Cluj	Frata	Bărbat, 60 de ani, sătean, pensionar, a început o afacere cu puimici
(I30)	Cluj	Frata	Femeie, 45 de ani, director de școală și inițiatore a strângerii de fonduri pentru renovarea școlii
(I31)	Cluj	Frata	Bărbat, 45 de ani, director al Casei de Cultură locale
(I32)	Timis	Timisoara	Femeie, 40 de ani, coordonator regional pentru partea vestică pentru programe Phare
(I33)	Harghita	Lueta	Bărbat, 35 de ani, reprezentant al Asociației de Resurse
(I34)	Iasi	Iasi	Femeie, 60 de ani, fostă proprietară a unei biblioteci, a donat cărți bibliotecii școlii din satul în care s-a născut
(I35)	Timis	Stanciova	Bărbat, 40 de ani, sătean, pensionat pe caz de boală
(I36)	Timis	Stanciova	Femeie, 27 de ani, reprezentanta Fundației Ecotopia
(I37)	Gorj	Peștișani	Bărbat, 38 de ani, Primar
(I38)	Gorj	Frâncești	Bărbat, 35 de ani, consilier local și om de afaceri
(I39)	Gorj	Frâncești	Bărbat, 37 de ani, consilier local, membru al "Asociației Fiii Satului Frâncești"
(I40)	Iasi	Miroslava	Bărbat, 45 de ani, vice-primar
(I41)	Timis	Stanciova	Bărbat, 40 de ani, fiu al satului, membru al Uniunii Sârbilor, sponsor pentru transportul local, de asemenea conducător al echipei locale de dansuri populare
(I42)	Iasi	Dancaș (Miroslava)	Bărbat, 37 de ani, profesor, organizator al festivalului local "Primavara Creștină Europeană"
(I43)	Gorj	Frâncești	Bărbat, 45 de ani, vice-președinte al "Asociației Fiii Satului Frâncești"
(I44)	Gorj	Hobița	Bărbat, 70 de ani, colonel în rezervă, fost primar, este primul membru al "Fundației Brâncuși - Hobița", organizator al sărbătoririi fiilor satului
(I45)	Vaslui	Vulturești	Bărbat, 65 de ani, pensionar, reîntors să traiască în satul natal acum câțiva ani
(I46)	Sibiu	Săliște	Bărbat, 60 de ani, pensionar, sătean
(I47)	Vaslui	Vulturești	Bărbat, 65 de ani, sătean

DESPRE AUTORI

Acest studiu a fost inițiat de Allavida și Fundația PACT, două organizații active în domeniul dezvoltării comunitare în România.

Allavida este o organizație non-profit din Marea Britanie care asistă oamenii să dobândească cunoștințele, abilitățile, încrederea și resursele necesare pentru a lua inițiativă la nivel local și a produce o schimbare constructivă în comunitățile lor.

Fundația PACT- Parteneriat pentru Acțiune Comunitară și Transformare este o organizație neguvernamentală și non-profit din România care contribuie la dezvoltarea sustenabilă a comunităților prin promovarea inițiativelor locale și regionale, a parteneriatului și a responsabilității sociale.

Studiul a fost realizat de către Operations Research, o companie românească orientată către evaluarea programelor și dezvoltarea de noi metodologii pentru măsurarea schimbării comportamentale, aplicând cu succes aceste teorii și metode atât în cercetarea socială cât și cea de marketing.

Echipa de teren a fost constituită din Emil Pîslaru, Mirela Apostol și Nicoleta Damian. Analiza datelor și redactarea raportului de cercetare a fost făcută de către Emil Pîslaru, cu sprijinul Mirelei Apostol, Roxanei Mirciu și lui Jonathan Edwards.

Autorii doresc să mulțumească membrilor comunității care și-au oferit timpul și ne-au împărtășit gândurile lor cu privire la fenomenul "fiii satului" și experiența acestora de implicare în procese de dezvoltare locală. De asemenea autorii mulțumesc Fundației Charles Stuart Mott pentru sprijinul financiar adus publicării acestei lucrări.